

IL PENTATEUCO

VOLGARIZZATO E COMMENTATO

DA

SAMUEL DAVIDE LUZZATTO

CON

INTRODUZIONE CRITICA ED ERMENEUTICA

OPERA POSTUMA

Vol. I. — GENESI

07 - VAIEZE'

PADOVA

Premiata Tipografia edit. F. Sacchetto

1871

(א) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב
מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: (א) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם
וַיֵּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲכֵנֵי הַמָּקוֹם
וַיֵּשֶׁם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: (ב)
וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מֵצֵב אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מַגִּיעַ
הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וַיִּרְדּוּ
בּוֹ: (ג) וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק

(10) Giacobbe, uscito di Beer-Sceva, si avviò verso Hharàn. (11) In un luogo ove s'abbattè, ivi pernottò, essendo tramontato il sole. Prese alcune pietre di quel luogo, se le pose per capezzale, e giacque in quel luogo. (12) Egli ebbe un sogno, in cui vedeva una scala situata in terra, colla cima che arrivava al cielo; e che gli angeli di Dio salivano e scendevano per quella. (13) Vide poi ch'il Signore stava sopra

(14)

וישנע במקום גו': הכוונה פנע במקום שפנע, ושם לן, כליו לן במקום שפנע, אעפ"י שלא היה מקום ללון, עד שהוֹרֵךְ לַחַת ראשו על האבנים, ולפיכך הוסיף ושכב במקום ההוא, להגיד נערו. וכל זה הקדמה לַסְפּוּר המלום, כי לכך בא אליו החזיון לנחמה, כי היה בורח מביתו יחידי, וגם הוֹרֵךְ ללון על הדרך. מראשונותיו: שם והמ"ם מהאח"כתיבו, והוראתו מקום הכחת הראש, ומה שאגל הראש מכאן ומכאן (כמו את הכחית ואת נפחת המים מראשתי שאלו, ש"א כ"ו י"ב), וכיוצא בזה שוכבת מרגלותיו (רות ג' ח'). במקום הכחת רגליו, והנה לקח יותר מאבן אחת ועשה אותן כעין כסות לראשו, ולא הספיק לו בנאן אחת לבד, שחא נהייתו יטן יתנועע ויפול ראשו לארץ; אמנם לבסוף לקח את האבן אשר שם מראשונותיו, כלומר אותה שהיה עקר הכחת ראשו עליה. ור' ואלף הידקיהם נהבנת המקרא השביל וכתב כי אין מראשות מה שמת הראש דווקא, אך באמרו כי השם הזה נופל על הדברים הנמוכים סביבות הראש לא תחמיו, בזה לא נדק, וגם מאגדת ר"זל שהביא רש"י זאת אומרת עלי יכית נדיק ראשו, כראה ברור שהם הבינו כי מלת מראשות כוללת גם מה שהראש מונח עליו. (יב) עולים ויורדים בו: הכוון כדברי דון יצחק, עולים ומצנאים לפני ית' תפלות התחתונים, ויורדים נמוכות האל למלא משאלות המתפללים, והו שאמר יעקב חה שער השמים, שמכאן תפלות בני אדם עולות השמימה. (יג) נצב עליו: על יעקב, והכוונה עומד אגלו, כמו

הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵן עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנֶּה
וּלְזִרְעֶךָ: (מ) וְהָיָה זִרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרֻצֹת
יָמָה וְקֹדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזִרְעֶךָ: (ס) וְהָיָה אֲנֹכִי
עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ
אֶל־הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר
אֶסְעִשִׁיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ: (סא) וַיִּקַּץ
יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבִן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם
הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: (סב) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מֶה־
נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אֶסְבִּית אֱלֹהִים
וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: (סג) וַיִּשְׁכֹּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבָן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאִשְׁתּוֹ וַיִּשֶׂם
אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל־רֵאשָׁה: (סד) וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוֹ
שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשֻׁנָה: (סה) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
אֶסְיְהֶיָה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמַרְנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד

שלשה אנשים כננים עליו, וכל העם כנג עליך, ולפיכך חזר חזן זה כי אם בית חלום,

di essa, il quale (gli) disse: Io sono il Signore, Dio d'Abra-
mo tuo progenitore, e Dio d'Isacco. Il suolo sul quale tu giaci,
a te lo darò ed alla tua discendenza. (14) La tua progenie pa-
reggerà la polvere della terra, e ti estenderai verso occidente,
verso oriente, verso settentrione e verso mezzodi; ed in te e
nella tua discendenza si benediranno tutte le famiglie della terra.
(15) Io sono per esser teco, e ti custodirò dovunque andrai, e
ti farò tornare in questo paese. Sì, io non ti abbandonerò sin
ch'io non abbia effettuato quanto ti ho promesso. (16) Giacobbe
svegliatosi dal suo sonno, disse: C'è dunque il Signore [la di-
vina Provvidenza, anche] in questo luogo, ed io nol sapeva [e
pareami sventura dover qui pernottare]. (17) Egli temette, e
disse: Oh com'è venerando questo luogo! Questo, non v' ha
dubbio, è una Casa di Dio; questa è anzi la porta del cielo.
(18) Giacobbe alzatosi alla dimane, prese quella pietra ch'erasi
posta per capezzale, la eresse (a guisa di) monumento, e vi colò
in cima dell'olio. (19) Impose a quel luogo il nome di Bet-El,
però la città chiamavasi per lo innanzi Luz. (20) Giacobbe fece
un voto, con dire: Se Iddio sarà meco, e mi custodirà in que-
sto viaggio ch'io fo, e mi darà pane da mangiare, ed abito da

כי אחר שהמלאכים הביאו לפני חפלת יעקב כניכול ירדה השכינה אליו להנטימו.
(יד) ופרצת: הכוונה על זרעו שיפרו. (טז) כי לא אעובד: אחת חרעך. את
אשר דברתי לך: מה שהנמתיך עמה הארץ אשר אחת שוכן עליה וגו' והיה זרעך
וגו', ועיין למעלה כ"ד ז'. (טז) יש ה': השגחה ה' היא גם במקום הזה. ואנכי לא
ידעתי: מנגה עמו על שהנטער על בריחתו ועל שהורק לשכנ על הדרך, ולא נטח
בה, ואולי מתוך לערו קלל את המקום ההוא. (יז) אין זה כי אם וגו': לא שכנתי
במקום רע, כמו שהייתי פנור, אלא הרי הוא כאילו שכנתי בנתי האלהים ותשער השמים,
כי בזה ראה ה' בעיני. (יד) ויצק שמן על ראשה: משם אחת לקדשה (רש"ם)
ולא להקריב עליה קרבנות, אלא כך היה מנהג הקדמונים להקדיש אנכים ומנכות
לאלהים ולמשוח אותן בשמן, וכן כתב Amobius (lib. I): Si quando conspexeram
lubricatum lapidem, et ex olivi unguine sordidatum, tanquam inesset reis
praesens adulabar, adfabar. Bätylia הן האנכים את קוראים והוא גם (לדעת
Scaliger) בגור מן בית אל (קלער' וראו'). (יט) לוח שם העיר: לה הימה עיר
קדם לכן, ואיכנה במקום בית אל ממש, כי יעקב לא שכנ בעיר אלא חוץ לעיר
במקום שהיה בתחומה של עיר וככלל עמה וקרא בשם; ומשם והלאה בני ישראל

לְלִבְשׁ׃ (כא) וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל-בֵּית אָבִי
 וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃ (כב) וְהָאֵבֶן הַזֹּאת
 אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי מִצְבֵּה יְהוָה בְּיַד אֱלֹהִים וְכֹל
 אֲשֶׁר תִּתֶן-לִי עֲשֹׂר אֲעִשְׂרֶנּוּ לָךְ׃ שְׁנֵי

סד קוראים ללח בית אל, וזולל הכנענים נקראה לח כמלפנים, כנראה משופטים א'

כט

(א) וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי-קָדָם׃
 (ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בְּאֵר בְּשֹׂדֶה וְהִנֵּה-שָׂם שְׁלֹשָׁה
 עֲדָרֵי-צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן-הַבְּאֵר הֵהוּא
 יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן גְּדֹלָה עַל-פִּי הַבְּאֵר׃
 (ג) וַנֹּאסְפוּ-שָׂמָה כָּל-הָעֲדָרִים וַנִּלְלוּ אֶת-הָאֵבֶן
 מֵעַל פִּי-הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת-הַצֹּאן וְהִשְׁיבוּ אֶת-
 הָאֵבֶן עַל-פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוָה׃ (ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם
 יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ׃
 (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת-לָבָן בֶּן-נָחוֹר

(ב) והאבן גדולה: האבן הימה גדולה על פי הבאר כלי האבן שעל פי הבאר
 הימה גדולה (רמ"ב) או שיעורו והאבן (אבן גדולה) הימה על פי הבאר, והנה כחמו

vestire; (21) E tornerò incolume alla mia casa paterna, ed il Signore sarà il mio Dio (tutelare): (22) Allora (il sito di) questa pietra, ch'io eressi (a guisa di) monumento, sarà Casa di Dio [vi fabbricherò un altare]; e di tutto ciò che mi darai darò a te la decima.

כ"ג וכו'. ומה שכתוב ביהושע י"ו ב' חנא חנית אל לכה חק ראהו שהיו בית אל ולא שמי ערים, אלא בית אל לכה הכל עיר אחת, כל' בית אל הנקראת לכה, ואם תאמר א"כ מה זו הה"א בסוף התנה? והיה לו לומר חנית אל לח דע כי מלאנו לכה נה"א יתרה, אל כתף לכה נבנה היא בית אל (יהושע י"ח י"ג), וגם מוקרא זה ראהו שלא היו בית אל ולא שמי ערים. (כב) והאבן הזאת וגו': כ"ל הכוונה מקום אשר בו עתה האבן הזאת יהיה אז לי כבית אלהים ואבנה בו מזבח ואעלה עליו עולות, וכן עשה (למעט ל"ה ז'), וכו' שכתוב יהיה בית אלהים, ולא אמר תהיה כנגד האבן. אע"פ שרנו: בעולות ובשלמים הנאכלים בקדושה ובטהרה, וכמו שעשה (ל"ה ב').

XXIX

(1) Giacobbe si pose in cammino, e recossi al paese (detto) degli orientali [la Mesopotamia]. (2) Vide un pozzo nella campagna, ed ivi erano tre gregge di bestiame minuto coricate presso di quello, poichè da quel pozzo abbeveravano le mandre; e sulla bocca del pozzo eravi una pietra grande. (3) Ivi radunatesi tutte le gregge, veniva rotolata la pietra d' in su la bocca del pozzo, ed abbeverato il bestiame; indi si rimetteva la pietra al suo luogo, sulla bocca del pozzo. (4) Giacobbe disse a coloro [ai pastori]: Fratelli, di dove siete? Ed essi dissero: Siamo di Ilharàn. (5) Egli disse loro: Conoscete La-

אבן גדולה על פי הנזר כדי שלא יוכל כל אחד מן הרועים להשקות לאנו כי אם נחברת כל העדרים, כדי שלא יאבד אחד מהם את המים שלא לנזר. הן אחת שלא הייתה גדולה כל כך שלא יוכלו שנים או שלשה לנגלה אבן שנים ושלשה אחרים זה את זה ולא יניחו לאחד לעבור על התנאי. (ג) וגללו: רועי העדרים, כי הרועים נכלל העדרים, כי אין עדר בלי רועה. כתב ר"י שכל דבר ההווה תמיד כבר היה ועמיד להיות, והיה כ"ל שאין דבריו מדוקדקים, כי מה שהיה נעשה בכל יום בדור אחד, אין צורך שיהיה נעשה בדור אחר, כגון ככה יעשה איתו, כך היה עושה, ובזמן הכותב לא

וַיֹּאמְרוּ יַדְעֵנוּ: ^(ט) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לָךְ
 וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־
 הַצֹּאֵן: ^(י) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עֵת
 הָאֶסֶף הַמְקַנֶּה הַשִּׁקּוֹ הַצֹּאֵן וּלְכוּ רְעוּ:
^(יא) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־
 הָעֵדְרִים וְנִגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר
 וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאֵן: ^(יב) עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל
 בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רָעָה הָיְתָה:
^(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן
 אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
 וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשֶׁק אֶת־
 צֹאֵן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ: ^(יד) וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל
 וַיֵּשֶׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְרַךְ: ^(טו) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי
 אַחֵי אָבִיהָ הוּא וְכִי בְּדַרְבָּקָה הוּא וְהַרְצִי

היה עושה עוד והשיב אהוד כי כוונת ר"שי לאותו זמן שהיה הדבר נכונה, לא לזמן
 שהכותב עומד בו, כגון ככה יעשה אינו, הכוונה בלוחו זמן היה דבר זה נכונה תמיד,
 היה נכונה אחריו והיה עתיד לכהוג מחר. וכיון הדבר. אבל מה שכתב משתנה לדבר
 בלשון עתיד ובלשון עבר, זה איננו מדויק כי אמנם וכאספו ונללו והשקו והשיבו, אינם
 לי עבר, כי הו"ו שבראשם הופכתם לעתיד חיה לא כעלם מר"שי למטה פסוק ט"ו.
 (ז) ויאמר הן עוד היום גדול: הקשה תלמידי אלישע מיס זאמאטו איך יתכן

vàn figlio di Nàhhòr? Ed essi dissero: Conosciamo. (6) Egli disse loro: Sta egli bene? Ed essi dissero: Sta bene; anzi Rachele sua figlia deve tosto venire col bestiame. (7) Egli disse: Ecco avanza ancora molto della giornata, non è tempo ch' il bestiame si ritiri [nelle stalle]: abbeverate gli animali, e andate a pascolarli. (8) Ed eglino dissero: Non possiamo [non ci è lecito di farlo], sinchè non siansi radunate tutte le mandre; allora verrà rotolata la pietra d'in su la bocca del pozzo, ed abbevereremo il bestiame. (9) Egli ancora parlava con essi, quando Rachele venne col bestiame minuto di suo padre; perocchè ella facea la pastora. (10) Ora, poi che Giacobbe ebbe veduto Rachele figlia di Lavàn fratello di sua madre, ed il bestiame di Lavàn fratello di sua madre, Giacobbe si accostò, rotolò la pietra d'in su la bocca del pozzo, ed abbeverò gli animali di Lavàn fratello di sua madre. (11) Giacobbe baciò Rachele, e diede in sonoro pianto. (12) Giacobbe narrò a Rachele ch'egli era fratello di suo padre, ch'egli cioè era figlio di Rebecca;

שישבו יעקב שהיתה כוונת הרועים לאסוף המקנה הניחה, והלא אמרו לו והנה רחל בתו נזרה עם הלאן, א"כ ידעים היו כי לא עת האסף המקנה. וכראה לי כי הוא קצת שהם כבר השלימו מלאכת היום, ואחל כמעבדה ואחרת לבוא, והם היו יושבים עם בעלים ומחמינים רק לראות הכערה ולדבר עמה; ויעקב שעקר הליכתו למרן היה לקחת לו אשה מנכות לבן, עבר עליו רוח קנאה, וקץ להרמיקם מעליה. ובעל מחנה נבולה כתב: המינס מעליו למען יוכל לדבר בהשקט עם רחל ואל יעלבלו אותו. (ח) לא נובל: כ"ל לא מחסרון כח כי היו עם שלשה עדרי נאן, והוא רקוק שיעשה יעקב לבדו מה שלא יכלו שלשה אנשים, אבל אמרו לא כוכל מפני התנאי שהתנו ביניהם, שלא יהיה רשות לאחד מן העדרים להשתמש ממימי הבאר נהייתו לבדו. והנה יעקב אולי שאל אם נשארו עדרים אחרים לבא ואמרו לו שלא נשאר אלא עדר רחל, וכשראה אותה מהר וגלל את האבן והשקה את נאנה. ואף אם לא שאל אם נשארו עדרים אחרים שלא נבאו, הנה הוא לא היה מחוייב לשמור התנאי שהתנו ביניהם, ומלך אחר דבר הגון עשה (אף אם לא היתה קרובתו) למהר לפטור את רחל, שהיתה נערה אחת בין כמה אנשים. (י) ויגל את האבן: כדי למַהר להשקות נאן לבן כדי שתמהר רחל ללכת לבייתה; והנה כשגלל האבן עשה הנאה לשאר הרועים, וע"י כן הכימו לו להשקות נאן לבן מחלה, ואולי ג"כ ברצותם גבורתו פחדו מפניו והכימו לו לעשות. (יא) ויבך: נכיהם של שמהם (כת"ה). וישק יעקב לרחל: כ"ל שהיתה נערה קטנה, ולפיכך כתבו ומרן ומגד לאניה, ולא לנית אחיה (כמו צרנקה) כי להייתה קטנה היתה

וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ: ^(ט) וַיְהִי כִשְׁמַע לָבֵן אֶת־שִׁמְעִי
 יַעֲקֹב בֶּן־אָחִתּוֹ וַיֵּרָץ לְקַרְאֲתוֹ וַיַּחֲכֹק־לוֹ
 וַיִּנְשָׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפָּד לְלָבֵן אֶת
 כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ^(י) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבֵן אַךְ
 עֲצָמֵי וּבָשָׂרִי אֵתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:
^(יא) וַיֹּאמֶר לָבֵן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אֵתָּה
 וַעֲבַדְתָּנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכַּרְתְּךָ:
^(יב) וּלְלָבֵן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאמֹר וַיִּשֶׂם
 הַקְּטָנָה רָחֵל: ^(יג) וַעֲיִנֵי לֵאמֹר רַבּוֹת וְרַחֵל
 הָיְתָה יַפְתָּתָאֵר וַיַּפֵּת מְרֵאָה: ^(יד) שְׁלִישִׁי וַיֵּיָאֵב
 יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים
 בְּרַחֵל בְּתֶךָ הַקְּטָנָה: ^(טו) וַיֹּאמֶר לָבֵן טוֹב תַּתִּי
 אֵתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֵתָּה לְאִישׁ אַחֵר שְׁבַה עִמָּדִי:
^(טז) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִיו
 בְּעֵינָיו כַּיָּמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבַתּוֹ אֵתָּה:
^(יז) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֵן הֲבֵה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי

עדיין מוזכר בין האנשים; והקשה תלמידי יצחק קליכעבערג שאם הימה קטנה איך
 יזקק בה יעקב ובקש לקחתה לו לאשה? ומה שהנאצי ראייה מן ותגד לאזניה הביט שצחי

ed ella corse e narrò a suo padre. (13) Ora, poi che Lavàn udi nominare Giacobbe figlio di sua sorella, gli corse incontro, l'abbracciò, lo baciò, e lo condusse a casa sua. Egli poi narrò a Lavàn tutte queste (surriferite) cose. (14) E Lavàn gli disse: Tu sei del tutto osso mio e carne mia. Ed egli restò presso di lui pel corso d'un mese. (15) Indi Lavàn disse a Giacobbe: Forse perchè sei mio fratello, hai da servirmi gratuitamente? Dichiarami quale debba essere la tua mercede. (16) Lavàn aveva due figlie: la maggiore chiamavasi Leà, e la minore Rachele. (17) Leà avea gli occhi languidi, e Rachele era di belle forme e di bell'aspetto. (18) Giacobbe amava Rachele, e disse: Ti servirò sett'anni, per (avere) Rachele tua figlia minore. (19) Lavàn disse: E meglio ch'io la dia a te, piuttosto che darla ad altr'uomo. Resta (quindi) presso di me. (20) Giacobbe servi per (avere) Rachele sett'anni, i quali gli parvero poco tempo, per l'amore che le portava. (21) (Indi) Giacobbe

אנקובה כי מאמר שעקב אמר לה כי אחי אניה הוא לכך הגידה הדבר לאניה ולא לאמה, ואף הר"מ"בן כתב שהיתה קטנה ואנקובה מניח לו כיוע מזה שכתרו גם לן ועקב להמתין ז' שנים. (יג) שפע: קרוב לשם וכן ויהי שמעו בכל הארץ (יהושע ו' כ"ז). כל הרברים האלה: כל מה שהיה סבה לנרימתו. (טו) ועברתני חנם: כי מאהבת רחל (ולגלתי מתערב עם הרועים) התחיל יעקב לרעות בשבילה (רמ"בן). (טז) וללבן נתי: מקרא זה ואלאחריו מאמר מוכנה. (יז) ועיני לאה רבות: קך ענין מולשה וחרון הרגשה, כמו קך הלבב, והנאחתי מורך בלבבם. והטעם שהזכירה התורה דבר זה הוא (כדברי תלמידי כמוה"ר ר' איגל) לנלתי כחשוב כי מה שלא היה יעקב אוהב את לאה היה מפני מדות רעות שהיו בה; והיה זה ננאחי לשנטיס שינאו ממנה. (יח) שבה עמדי: יעקב אמר לו שני דברים, אחי אעבדך ז' שנים ואתה תתן לי רחל, ולכן השיב לו על השכיה טוב תתי וכו' ועל הראשונה לא רנה לומר בפירוש תעבוד עמי ז' שנים, רק אמר לו שנה עמדי וידע היה שלא ישב אללו בלי שיעבדהו, כי כבר היה עובדו, כמו שאמר ועבדתני חנם. (כ) ויהיו בעיניו כימים אחדים: גם במשך זמן עבודתו היה נראה לו שהזמן קצר בערך השכר המקווה שהיה גדול מאד בעיניו; ומלבד זה היו לו הימים ההם ימי שלום ומענו, כי היה מתענג באהבתו ובתקותו (ואין לנו טובה למעלה מן התקוה) וידוע כי ימי השלום והתענוג קצרים בעיניו וימי הרעה ארוכים. (כא) ואבואה אליה: עיין למעלה י"ו ב'.

מִלְאוּ יָמֵי וְאָבוֹאָה אֵלֶיָּהּ: (כב) וַיֵּאָסֶף לְבֶן
אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ: (כג) וַיְהִי
בְּעָרֵב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בָּתוּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו
וַיָּבֵא אֵלֶיָּהּ: (כד) וַיִּתֵּן לָבֶן לָהּ אֶת־זֹלְפָה
שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בָּתוּ שִׁפְחָהּ: (כה) וַיְהִי בְּבֹקֶר
וַהֲנִיחָהּ לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֶן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתְ לִי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ וְלָמָּה
רָמִיתָנִי: (כו) וַיֹּאמֶר לָבֶן לֹא־יַעֲשֶׂה כֵן בַּמָּקוֹמֵנוּ
לְתֵת הַצֵּעִירָה לְפָנַי הַבְּכִירָה: (כז) מִלֵּא שֶׁבַע
זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת בְּעַבְדָּהּ אֲשֶׁר
תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹתַי: (כח) וַיַּעַשׂ
יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שֶׁבַע זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רַחֵל
בָּתוּ לֹו לְאִשָּׁה: (כט) וַיִּתֵּן לָבֶן לְרַחֵל בָּתוּ אֶת־
בְּלֵהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ: (ל) וַיָּבֵא גַם אֶל־
רַחֵל וַיֵּאָתֶב גַּם־אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו
עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹתַי: (לא) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־
שָׁנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ וְרַחֵל עֲקָרָה:
(לב) וַתֵּהָרֵא לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן

disse a Lavàn: Dammi mia moglie, ch'io la sposi; perocchè è compiuto il mio tempo. (22) Lavàn adunò tutta la gente del luogo, e fece un convito. (23) Alla sera poi prese Leà sua figlia, e la recò a lui, il quale usò con lei. (24) Lavàn le diede Zilpà sua serva, (la diede cioè) per serva a Leà sua figlia. (25) Ora, alla mattina vide ch'ell'era Leà, e disse a Lavàn: Che mai mi facesti? Non è egli per (avere) Rachele ch'io ho servito presso di te? E perchè m'ingannasti? (26) E Lavàn disse: Non si fa così nel nostro paese, di dare (cioè) la minore prima della maggiore. (27) Compisci i sette giorni (di nozze) di questa; indi ti daremo anche l'altra, per la servitù che presterai presso di me ancora per altri sette anni. (28) Giacobbe fece così, e compì i sette giorni di quella, indi (Lavàn) gli diede in moglie sua figlia Rachele. (29) E Lavàn diede a Rachele sua figlia la sua serva Bilhà, per serva (cioè) di lei. (30) (Giacobbe) sposò anche Rachele, ed anche amò Rachele più di Leà; e servì presso di lui ancora altri sett'anni. (31) Il Signore vide che Leà era odiata [trascurata dal marito], e la rese feconda; e Rachele (fu) sterile. (32) Leà divenne incinta, e partorì un

(כב) משתתה: עיין למעלה י"ט ג'. (כג) ויבא אליה: כתב ראז' כי מנהג בני קדם שהכלה הולכת אל בעלה עטופת הראש, וע"כ לא הכיר בה, ואין ספק כי כשמש עמה בתוך הבית ולא הכיר בה עד הנקר. ויבא אליה: כאן הכוונה תשמש ממש כיקודם לכן כתוב ויבא אותה אליו שיעקב היה בחדר במשכים, ולכן הביא לו את לאה, ולא הלך יעקב בחדר לאה. (כד) ללאה בתו שפתה: להיות שפה ללאה בתו. (כו) ונתנה לך: לי רבים, אני ואכזאי המקום נתן לך גם את זאת, והוא כלפי מה שאמר לא יעשה כן במקומו (רמ"ב). (כז) לו לאשה: להיות לו לאשה, להיות אשתו. (ל) ויאבה גם את רחל מלאה: וגם אהב את רחל מלאה, הרבה גם הכובים (רש"ב), ואכזאי אעלך גם עלה. וכעסמה נרתה גם כעם, ויאכל גם אכול את כספינו: וזה כי המדבר אץ להשיע מחלה המלה היותר עקרית (אח"ס). והטעם גם אחר שכאש שתיקן כאשרה אהבתו לרחל בתקפה. (לא) שנוואה: אי אפשר לומר שנואה ממש, כי קודם לכן אחר ויאבה גם את רחל מלאה, אבל לשון שנואה נאמר לפעמים על מיעוט אהבה; וכאן האהבה והשנואה היא שהיה מנוי הרבה אצל רחל, ואצל לאה לא היה הולך רק

בִּי אִמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵנָיִי כִּי עָתָה
 יֵאָהֲבֵנִי אִישׁ׃ (ל) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר
 כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַם־
 אֶת־יָדָהּ וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמֻעוֹן׃ (מ) וַתַּהַר עוֹד
 וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפַּעַם יְלֹוּה אִישִׁי
 אֵלָי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־
 שְׁמוֹ לָוִי׃ (נ) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר
 הִפַּעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ
 יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלְּדָת׃

ל

(א) וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶה
 רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִי
 בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אָנֹכִי׃ (ב) וַיַּחַר־אָף יַעֲקֹב
 בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־
 מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן׃ (ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אִמְתִּי
 בְלָהָה בָּא אֵלָיָהּ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָהּ גַם־
 אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃ (ד) וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בְּלָהָה שִׁפְחָתָהּ

figlio, cui pose nome Ruben, poichè disse: Sì, il Signore ha veduto la mia miseria. Sì, ora mio marito mi amerà. (33) Rimasta nuovamente incinta, partorì un figlio, e disse: Sì, il Signore ha osservato ch'io sono trascurata, quindi mi diede anche questo. E lo chiamò Simeone. (34) Rimasta nuovamente incinta, partorì un figlio, e disse: Ora finalmente mio marito vivrà presso di me, poichè gli ho partorito tre figliuoli. Perciò gli pose nome Levi. (35) Rimasta nuovamente incinta, partorì un figlio, e disse: Finalmente renderò omaggio al Signore [conoscendo questo beneficio al di là dei miei meriti]; perciò gli pose nome Giuda. Indi si rimase di partorire.

לפרקים. (לג) כי שמע ה': היה לה לומר כי ראה ה', אלא שכבר קראה לנדה ראשון מלשון ראה, קראה לשני מלשון שמעה. ואיגל אומר כי שמע זה כענין כי שמע ה' אל עניך (למעלה י"ו י"א) שענינו השמעה ושימת לב אל הדבר, וככו. (לד) ילדה איש אל: עקר דירתו יהיה חללי, כמו ונלוו גויס רבים אל ה' (זכריה ב' ט"ו), בן הכתר הכלוב אל ה' (ישעיה כ"ו ג'). (לה) הפעם אודה את ה': עיין צה"ע תק"כו עמוד 157, 156.

XXX

(1) Rachele, vedendo che non figliava a Giacobbe, ebbe invidia di sua sorella, e disse a Giacobbe: Dammi figliuoli, altrimenti io muojo. (2) Giacobbe si adirò contro Rachele, e disse: Fo io forse le veci di Dio, il quale ti negò il frutto del ventre? (3) Ed ella disse: Evvi la mia serva Bilhà; sposala. Quand'ella figlierà, io ne riceverò la prole sulle mie ginocchia, e col suo mezzo sarò madre anch'io. (4) Ella gli

(א) הבה לי בנים: עומק כוונתה לא היה אלא שיקח את שפחתה, ויעקב לא רצה להבין כך עד שפירשה לו בניאור. (ב) ותלד. על ברכי: כתרנמו. וכן ילדו על גרי יוסף, וכן מדוע קדמוני ברכים (איוב ג' י"ב), וכן על ברכים תשעשו

לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃ (ה) וַתַּהַר בְּלָהָה
 וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן׃ (ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנַנִּי
 אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֻלִי וַיִּתֶּן-לִי בֶן עַל-בֶּן
 קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃ (ז) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָהָה
 שִׁפְחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב׃ (ח) וַתֹּאמֶר רַחֵל
 נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים׃ נִפְתַּלְתִּי עִם-אָחֹתִי גַם-
 יִבְלְתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי׃ (ט) וַתֵּרָא לְאָה
 כִּי עָמְדָה מְלַדֶּת וַתִּקַּח אֶת-זֹלְפָה שִׁפְחַתָּהּ
 וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃ (י) וַתֵּלֶד זֹלְפָה
 שִׁפְחַת לְאָה לְיַעֲקֹב בֶּן׃ (יא) וַתֹּאמֶר לְאָה
 בְּגֵד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָד׃ (יב) וַתֵּלֶד זֹלְפָה
 שִׁפְחַת לְאָה בֶּן שְׁנֵי לְיַעֲקֹב׃ (יג) וַתֹּאמֶר לְאָה
 בְּאִשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
 אֲשֶׁר׃ רַבִּיעִי (יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר-חֹטִים
 וַיִּמְצֵא דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לְאָה
 אָמוּ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל-לְאָה תִּנִּי-נָא לִי

(ישעיה ס"ו י"ג) אשתדל בגדולס כאלו בני סס. (ה) ותלד ליעקב בן: הסכר ככל

(*) בא גר קר

diede in moglie Bilhà sua serva, e Giacobbe la sposò. (5) Bilhà rimasta incinta, partorì a Giacobbe un figlio. (6) Rachele disse: Iddio mi fece giustizia, e di fatti m'esaudì, e mi diede un figlio. Perciò gli pose nome Dan. (7) Bilhà serva di Rachele, rimasta nuovamente incinta, partorì un secondo figlio a Giacobbe. (8) Rachele disse: Una lotta di Dio [acerrima] lottai con mia sorella ed anche ho vinto. Quindi gli pose nome Nafalì. (9) Leà vedendo ch'erasi rimasta di figliare, prese la sua serva Zilpà, e la diede in moglie a Giacobbe. (10) Zilpà serva di Leà partorì a Giacobbe un figlio. (11) Leà disse: Con buona sorte! Quindi gli pose nome Gad. (12) Zilpà serva di Leà partorì un secondo figlio a Giacobbe. (13) Leà disse: Con mia felicità! Sì, le donne mi diran beata. Così gli pose nome Ascèr. (14) Ruben andando per la campagna nella stagione della messe del frumento, trovò dei Dudaim [specie di fiori, secondo molti Mandragore], e li recò a Leà sua madre. Ra-

השפחות ליעקב (ולא כן ברואבן שמעון לוי יהודה ויוסף), להגיד שאינם כבני שפחות, אך הם בני האדון כי הוא חפץ ומודה בהם כבני הגבירות; ואמר בלאה ותלד ליעקב בן חמישי, ותלד בן ששי ליעקב, בעבור רבו בני לאה, לומר כי בכלם יחפון ואת כלם יקרב (הרמ"ב). ואולי הטעם שאמר ליעקב בחמישי וששי הוא כי מאחר שכבר כתבה שפחה ליעקב והעמידה על ידה שני בנים (גד ואשר) מלבד ארבעה בנים שילדה היא, היה אפשר לומר שהחמישי והששי לא יהיו כבני הגבירות, לכך נאמר בהם ליעקב. (ח) גפְתוּלִי: ענין התאבקות והתחבקות ומלחמה בימים להפיל איש את רעהו (ראב"ע) (lotta) מל' פתיל וכפתל, וקרוב לו שרש לַפֶּת, שענינו עוות (ילפתו ארמות דרכם, איוב ו' י"ח), ומלאכו וּלְפֶתֶת שמעון (שפט' י"ז כ"ט) שענינו חנוק. אֲלֵרִים: לחזוק, כמו הררי אל. (מלות כמו נפתולי אלהים נפתלתי איבן בר"ש כ"י). (יא) בגד: אין טוֹךְ לַתֵּלֶךְ התנה לשחים. אך הכוונה נחול טוב, כמו למטה באשרי, וכן בתרגום אלכסכדרי, ומ"מ עמוק הכוונה אינו אלא בא גד, כלו' הבן הזה בא לי נחול טוב, וכן באשרי, הבן הזה בא לאשרי, כי עשה יֵאֶרְוֵנִי, (יג) כי אֲשֵׁרוֹנִי בנות: ענן נמוק עמיד עשה הנשים תאשרנה אותי. אשר פועל נאמר על המֵשֶׁבֶת חדרו מוולגה, ולפעמים ג"כ מקנא בו כמו אנחנו מאשרים זדים (מלאכי ג' ט"ו). (יד) דוּרְאִים: המתרגם האלכסכדרי תרגם mandragorae, וכן אונקלוס תרגם יברוין שהוא גם בלי ערבי שם האוכדראגורי, והיו הקדמונים עושים מהם כשפים (filtra) להביא להבנתם בלב זולתם.

מְדוּרָאֵי בְנֵיךָ: (מ) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קַחְתְּךָ
 אֶת-אִישִׁי וּלְקַחַת גַּם אֶת-דּוּרָאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר
 רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּרָאֵי
 בְנֵיךָ: (מא) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן-הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא
 לֵאמֹר לְקִרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַד
 שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּרָאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה
 הַזֶּה: (מב) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל-לֵאמֹר וַתִּהְרַר וַתֵּלֶד
 לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי: (מג) וַתֹּאמֶר לֵאמֹר נָתַן
 אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר-נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי
 וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשַׁכָּר: (מד) וַתִּהְרַר עוֹד לֵאמֹר
 וַתֵּלֶד בֶּן-שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב: (מה) וַתֹּאמֶר לֵאמֹר
 זָבַדְנִי אֱלֹהִים אֶתִּי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי
 אִישִׁי כִּי-יִלְדֵתִי לוֹ שֵׁשֶׁה בָּנִים וַתִּקְרָא אֶת-

ולביך (בעדות דיאוסקורידיו) היו קוראים אותם Circaeae ע"ש Circe, ואומרים כי
 כן דוחאים נגזר מדחים שעכינו אהבה. וכל זה רחוק מאלד בעיני, כי רחל לא היחה
 צריכה לכשפים כדי שיאהבנה אישה שכבר היה אוהב אותה מכל נשוי, עד שאמרה
 לה לאה המועט קחתך את אישי; גם לא כזכר כלל שנתנה ליעקב לשותת מין הדוחאים
 הכס. ורא"ב בע הזכיר יש אומרים שהם מועלים להריון, והוא אומר כי בהסך תולדתם
 קרה. והר"מנן כתב כי האכנים אומרים כי ערש הדוחאים מועיל להריון, אך ראונו לא
 בניא השרש רק הפרחים, והוא אומר כי לאה רחמה בדוחאים להשמעשע בהם ולהמענג

chele disse a Leà: Dammi di grazia alcuni dei Dudaïm di tuo figlio. (15) Ella le disse: È dunque poco toglierti il mio marito, che vorresti prenderti anche i Dudaïm di mio figlio? E Ra-chele disse: Ebbene, giaccia egli teco questa notte, in cambio dei Dudaïm di tuo figlio. (16) Giacobbe venendo la sera dalla campagna, Leà gli uscì incontro, e disse: Appo me verrai, poichè io t'ebbi in prestito mediante i Dudaïm di mio figlio. Ed egli giacque con lei quella notte. (17) Iddio esaudì Leà, ed ella rimase incinta, e partorì a Giacobbe un quinto figlio. (18) Leà disse: Iddio m'ha dato il mio premio; perchè ho dato la mia serva a mio marito. Quindi gli pose nome Issachâr. (19) Leà rimase nuovamente incinta, e partorì a Giacobbe un sesto figlio. (20) Leà disse: Iddio m'ha fornita d'una felice

נריום (כמו שכתוב הדודאים נתנו ריח), ולזה דעתי כוונה, ואנחנו לא נדע איזה פרח הסך הדודאים. וקלער' אומר שאם באנו לומר באחדן הדעת איזה פרח היה, אפשר לומר שהוא הנקרא Amomo שריחו טוב, וכריו דומה בצורתו לענבים, גם לפליס הנקראים דודאים (ירמיה כ"ד א'). (טו) אֵלֶּי תבוא: נאהלי. ברי שבור שברתיך: חולת הנחת שרש עבר כשהמקבל השכר הוא עצמו עובד עבודה למי ששכרו, ואח"כ הואל כשהמקבל השכר אינו עושה העבודה צידו אלא נותן לשוכר נהמתו או דבר אחר שברשותו על מנת שהשוכר יהיה נהנה מהנהמה או מהדבר ההוא, על דרך ושכר הנהמה איננה (זכריה ח' י') ומנאל אניה ויתן שכרה (יונה א' ג'), בתער השכירה (ישעיה ז' כ'), וכן בל"ח שוכר בית חולת זה, וכן כאן יעקב היה באופן מה נרשות. חלה, כי רוב דירתו היה חללה, והיא בשכר הדודאים שקבלה נתנה יעקב ללאה. שברתיך: לקחתך בשכר. (יד) נתן אלהים שברי: יש לשאול ספור דודאים למה נכתבו? והיא נראה כי לפי שאמרה שכור שברתיך בדודאי בני לכך קראה שמו יששכר, ולפיכך הונרך ספור הדודאים, אך קשה כי הכתוב אומר שקראתו יששכר ע"ש אשר נתן אלהים שכרי כי נתתי שפתי לאישי, ולא ע"ש שכור שברתיך בדודאי בני, וכ"ל כי מהצבת לאה בהנחת השם הזה היה באמת ע"ש כי שכור שברתיך אך הִקְבֵה לשוכה והזכירה דבר שהוא יותר חשוב, והוא אשר נתתי שפתי לאישי; וכיוצא בזה למטה אסף אלהים את חרפתו, ואח"כ החליפה לשוכה שלא להזכיר עברה. וקראה שמו יוסף לא על שם אסף חרפתי אלא ע"ש יוסף ה' לי בן אחר. ואיגל יוסף כי הונרך לכתוב ענין הדודאים, שאם לא כן לא היינו מצינים אך אמרה אח"כ הכעס יזבלני אישי. (כ) וברני: אין לו רע, והכפון כהרגום ירושלמי ואחריו רמ"ב, הוא מלשון זודני

שְׁמוֹ זְכוֹן: (כא) וְאַחַר יִלְדָה בֵּת וְתִקְרָא אֶת־
שְׁמָהּ דִּינָה: (כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע
אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ: (כג) וַתֵּהָרֵם
וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְפֵּה אֱלֹהִים אֶת־חַרְפְּתִי:
(כד) וְתִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוּה
לִי בֶן־אֲחִיר: (כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדָה רַחֵל אֶת־
יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָזָן שְׁלַחֲנִי וְאַלְכָה
אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי: (כו) תָּנָה אֶת־נָשִׁי וְאֶת־
יְלָדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אִתְּךָ בְּהֵן וְאַלְכָה בִּי
אַתָּה יָדְעָתָּ אֶת־עַבְדְּתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:
(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָזָן אִסְנָא מִצְּאִתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ
נְחֹשֶׁתִי וַיְבַרְכֵנִי יְהוּה בְּגִלְלֶךָ: (כח) וַיֹּאמֶר
נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאַתָּנָה: (כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אַתָּה יָדְעָתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־
הָיָה מִקְנֶה אֶתִּי: (ל) כִּי מָעֵט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ
לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוּה אֶתְךָ לְרִגְלֵי
וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם־אֲנֹכִי לְבֵיתִי: (לא) וַיֹּאמֶר
מֶה אֶתֶּן־לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תֶתֶן־לִי מְאוּמָה

provvisione; finalmente mio marito abiterà meco, poichè gli ho partoriti sei figli. Quindi gli pose nome Zevulùn. (21) Poscia partorì una figlia, e le pose nome Dinà. (22) Iddio poi si mostrò memore di Rachele, l'esaudi, e la rese feconda. (23) Rimasta incin'a, partorì un figlio, e disse: Iddio ha dato fine alla mia ignominia. (24) Gli pose nome Giuseppe, con dire: Il Signore m'aggiunga un altro figlio. (25) Ora, quando Rachele ebbe partorito Giuseppe, Giacobbe disse a Lavàn: Lascia ch'io vada al mio luogo (natio) ed al mio paese. (26) Dammi le mie mogli, ed i miei fanciulli, per cui t'ho servito; sicchè io men vada: poichè tu conosci la servitù ch'io ti prestai. (27) Lavàn gli disse: Se pure trovo grazia appo te (non volere andar via, poichè) ho osservato ch'il Signore mi ha benedetto per cagion tua. (28) E soggiunse: Determina la mercede che vuoi da me, e io te la darò. (29) Ed egli gli disse: Tu sai come t'ho servito, e ciò ch'il tuo bestiame è divenuto stando con me. (30) Mentre il poco che tu avevi prima di me [della mia venuta] si è grandemente moltiplicato, ed il Signore ti benedisse in seguito me [alla mia venuta]. Ora poi, quando farò anch'io per la mia famiglia? (31) Lavàn disse: Che cosa ho da darti? Giacobbe disse: non mi darai alcuna cosa; se mi accorderai quanto io sono per dirti, io seguirò a pascolare e custodire i tuoi animali. (32) Io passerò oggi per mezzo a tutto il tuo bestiame, togliendone via ogni animale pecorino pun-

בארמי שעביתו ליהוה. ור' יונה ור"דק פירשו ענין מחכה על פי לשון ערבי. (כו) אם נא מצאתי הן בעיניך: לשון קצרה, ושיעורו אם מצאתי הן בעיניך אל חלק מצאתי כי נמצאתי כי זרכתי ה' בגלגל (כת"ה פירוש ראשון). (ל) ועתה מתי אעשה גם אנכי לבייתי: כמו שעשית אתה לביתך שנתעשרת על ידי (רמב"ן). (לא) לא תתן לי מאומה: לא תתן לי שום דבר קטנ (רמב"ן). (לב) הוסיף משם: אסיר משם ואחרי צורך כל הגאון אשר הם על התארים האלה, וכל אשר יולדו מכאן ולהבא על התארים האלה הם יהיו שכרי, ובדרך הזה לא יהיה לך מקום לתשד אתי, אחר שלא הכתם בידי כלום מן הטובים האלה (רש"י ואחרים). והיה שרבי: אם הייתה הכוונה (כפירוש המדקדק הגדול שהזכיר הראב"ע) אלו שאסיר משם יהיו לי לשכרי, היה הכתוב אומר והיו שכרי, עכשיו שכתוב ויהי, הכוונה הענין הזה, התנאי הזה

אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה
 צְאֲנֶךָ אֲשֶׁמֶר: (לב) אֶעֱבֹר בְּכָל־צְאֲנֶךָ הַיּוֹם
 הַסֵּר מִשָּׁם כָּל־שֵׂה וְנָקַד וְטָלוּא וְכָל־שֵׂה־
 חוּם בְּכֶשֶׁבִים וְטָלוּא וְנָקַד בְּעֵזִים וְהָיָה
 שְׂכָרִי: (לג) וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בַּיּוֹם מֵחֵר כִּי־
 תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינְנוּ נָקַד
 וְטָלוּא בְּעֵזִים וְחוּם בְּכֶשֶׁבִים גָּנוּב הוּא אֲתִי:
 (לד) וַיֹּאמֶר לָבֵן הֵן לֹו יְהִי בְדַבְּרֶךָ: (לה) וַיִּסַּר
 בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים הַעֲקָרִים וְהַטְּלָאִים
 וְאֵת כָּל־הָעֵזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטְּלָאֵת כֹּל אֲשֶׁר־
 לָבֵן בּוֹ וְכָל־חוּם בְּכֶשֶׁבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בְּנָיו:
 (לו) וַיֵּשֶׁם דָּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב
 וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֵאֵן לָבֵן הַנּוֹתֶרֶת: (לז) וַיִּקַּח

כלומר אחסם שיוולדו על החמר הזה, יהיו שכרי. נקד: מנחם במזכרות דקות כמו
 נקחה (רש"י). טלווא. נזארת וראז' אחרים שענינו אדום או שחור וכו מזכרות
 לבנות, וכן תרגם אכקלום רקוע, ובערבי רקעא הוא זה הלבן מן הלדדים, ורקאע
 הוא מה שהוא שחור ולבן. מה שכתוב בר"ש לטון טלאים ז"ל לטון טלאי, וכן הוא
 בכ"י חום: נוטה לשחור, ונגזר מן חם, ובערבי אחס ענינו שחור (וקרוב לו נזארי
 אופס) ומה ג"כ שחסם שתרנס אכקלום, ועורי שחור מעלי (איוב ל' ל') תרגמו שחס,

teggiato e variegato, come pure ogni bruno tra gli agnelli, ed ogni variegata e punteggiata fra le capre; e (i simili che nasceranno] saranno la mia mercede. (33) Così la mia onestà (o la mia slealtà) farà fede al tuo cospetto (in favore o) contro di me, qualunque volta tu venga per (esaminare ciò che mi sarò tenuto per) la mia mercede. Tutto ciò che non è punteggiato e variegato tra (le pecore e) le capre, e bruno tra gli agnelli, è un furto presso di me [se troverai ch'io mi sia appropriato agnelli o capre privi di questi distintivi, potrai dire ch'io te gli ho rubati]. (34) Lavàn disse: Sì, sia pure come tu dici. (35) Egli tolse via in quel giorno i caproni segnati ai piedi, e variegati, e tutte le capre punteggiate e variegate, ogni animale che aveva del bianco, e tutti i bruni tra gli agnelli; e li consegnò ai proprj figli. (36) E frappose una distanza di tre giornate tra sè e Giacobbe, e Giacobbe pascolava il resto del bestiame di Lavàn. (37) Giacobbe poi

וכן הקודרים (שם ו' י"ו) תרגמו דשמיימן. (לג) וענתה בר צדקתי וגו': נדקח
 חענה לפניך כשחנא אחא לנדוק שכרי (ראז"ע ורז"נס) וכן נכון אע"פ שלפי זה
 היה ראוי להטעים וענתה ב' נדקח' ביום חזר. והנה כל לאן ענה ב... עכינו העיד
 נד פלוני (וגעו) בלעקסיקון אחר כי כאן ובשמואל א' י"ב ג' הכונה העיד בעד
 פלוני, ואך לא הבין כי הכני עכו ב' וגו' עכינו העידו נגדי אם לקחתי חמור או שור
 אחרים? וכן כאן כיים גנוב הוא אחי, ואך אחר נדקחתי? רשעתי הי"לל, אלא מפני
 שלא היה בדעתו לפשע ולגנוב אחר דבור מורכב משני מאמרים: כל אשר איכנו נקד
 וטלוא וכו' גנוב הוא אחי, א"כ אם אפשע, פשעי יענה ב' ולא אוכל להסתירו; אך
 לא פשעי יענה ב' אלא נדקחתי, כי אז תראה כי נדקח אחי, שאין בעדרי אחד שלא
 יהיה נקד וטלוא. וחזום בבשבים: מלבד נקד וטלוא, בעזים נקד וטלוא בלבד,
 ובכשנים טלוא ונקד וזום. נגבו הוא אחי: אם ימלא אחי בעדרי, גנוב הוא,
 ופירוש ביום חזר ככל זמן שתרנה (וכן דעת רמב"מ), זה מנטל דעת מזה"ר יא"א
 שהיה אחר כי העקדים וכל הכולדים מהם (גם אם הם לנשים) היו ליעקב. (לד)
 ויפצל: השרא הזה בלי' ערני וסודי וגם בלי' חכמים אין עכינו קילוף אלא פירד
 וחלוק והסתעפות לכאן ולכאן, כגון (יחזא כ"ט) מה אילת זו קרניה מפגילות לכאן
 ולכאן (ועין ערך, ועין בצורות ל"ט ובתוספות ד"ה או שראש הזנב), וכן יעקב חלק
 את המקלות לחלק לבן ולחלק שחור ע"י הקילוף. אך הפטל איכנו הוא עכינו הקילוף.

לו יַעֲקֹב מִקֵּל לְבַנְהָ לָח וְלוֹז וְעַרְמוֹן וַיִּפְצַל
 בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחֲשֵׁף הַלְּבָן אֲשֶׁר עַל-
 הַמִּקְלוֹת: (לח) וַיִּצַּג אֶת-הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל
 בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֵאן הַצָּאן
 לְשֵׁתוֹת לְנֹכַח הַצָּאן וַיַּחֲמֶנָה בְּבִאָן לְשֵׁתוֹת:
 (לט) וַיַּחֲמוּ הַצָּאן אֶל-הַמִּקְלוֹת וַתִּלְרַן הַצָּאן
 עֵקְרִים נִקְרִים וּטְלָאִים: (מ) וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד
 יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצָּאן אֶל-עֵקֶד וְכַל-חֹם
 בְּצָאן לָבָן וַיִּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שָׂתַם

אלא הקלוף מפורש באמרו מחשוף הלבן וגו'. ויש לחשוב על געזעניוס כי נזרש פסל
 כתב כי קרוב לו זרש פסל, ונזרש פסל לא מפרש אלא ענין קילוף. מוחשף: מקור
 ע"ד ל' ארמית (מקטל) וכן ומספר את רבע ישראל. (לח) ברחמים: לשון מרובה
 בארמי מקום מרובת מים. אשר תבאן וגו': במקום שהיה מכהג הלאן לבא לשמות
 הנקבות לכנגד הזכרים, והיה דרך הנקבות להתחמם בצואן לשמות (מהר"ד), וכל זה
 פירוש לחללת הפסוק, כי לכך הציג שם את המקלות, כי שם היו הצאן מתחממות
 לכנגד הזכרים בעת שחייטן. ובעל הרמסס לבקעס פירש אשר תבאן כדי שתבאן, ולא
 ראש שא"כ היה ראוי להיות ויחמה בו"ו שא. ויחמנה: על דרך לשון ארמית (יקטלן),
 ובעלי המסורת קוראים לזה אכדרוגניוס, להיות היו"ד סימן הזכרים, והכ"ו סימן הנקבות,
 וכמה ויזרכה הפרות בדרך (שופטים ו' י"ג), ארבע מלכיות טגוי יעמדה (דניאל ח' כ"ג).
 (לט) ויחמו הצאן אל המקלות וגו': כח הדמיון, כמו שהוא מפורסם שהדמיון
 פועל בנקבות וגורם להן ללדת מעין מה שכרשם בדמיונן בחוק, ועיין Bourdach בספרו
 Physiologie (לייפציג 1837) שהביא כמה מעשים שהיו נדור הזה, המוכיחים בנירור
 כי כח הדמיון פועל על העובר, לא לבד בזמן ההריון, אלא גם קודם ההריון. ודע
 כי בשנת 1727 קם רופא אחד, Blondel שמו, והדפיס בלונדון ספר בלשון אנגלי, בו

si prese dei bastoni freschi di pioppo, nocciuolo e castagno, e vi fece delle scanalature bianche, scoprendo il bianco dei bastoni: (38) E collocò i bastoni che aveva scanalati, nei canali e nelle conche d'acqua, dove il bestiame andava a bere dirimpetto al bestiame, e andando a bere entrava in calore. (39) Il bestiame entrava in calore guardando i bastoni, indi le femmine partorivano segnati ai piedi, punteggiati e variegati. (40) Gli agnelli poi [che ne nacquero] Giacobbe li divise, facendo in guisa che le femmine del bestiame di Lavàn avessero innanzi agli occhi i (maschi) segnati ai piedi e tutti i bruni. Egli (cioè) se ne fece delle gregge separate, e non li

בלתם עד האמונה המפורסמת צענין יכלת כח הדמיון לפעול צנאים ההרות על הילדים אשר צקרבן, והוא צפפרו התעורר ג"כ לפרש ספור מקלות יעקב, ואחר כי לא בקש יעקב צתצולתו זאת שהלצן על ידי ראיית המקלות תלדן כמראה המקלות, רק היחה כוונתו שנהיות המקלות ההם לעיני הלצן צעת יחס, תדבק כפשם צנוכים ההם, וכשתצאנה להזקק לזכר תצמרנה הזכרים אשר מראהם המקלות (עיין דוגמא לזה בצנהדרין ס"ג ז'), ועל ידי זה תלדן נקודים וטלואים, כי היו הילדים דומים לאבותיהם. והביא הרופא הכ"ל סיוע לדבריו ממה שכתוב (ל"א י') ויהי צעת יחס הלצן ואשא עיני וראחה והנה העתדים העולים על הלצן עקדים נקודים וברחים, ויאחר שא נא עיכך וראה כל העתדים העולים על הלצן עקדים נקודים וברחים, הרי מפורש כי לא כח הדמיון היה הגורם, אלא מראה האצות הוא הגורם. ויש סעד לזה גם מדברי רז"ל בצראהית רבא (הביאם רש"י) והזכר רובעה וילדת כיוצא בו, כלומר כיוצא בזכר, לא כיוצא צמקלות. ולדעת הרופא הנזכר לריך לומר כי מה שכתוב ויש דרך שלשת ימים וגו' לא עשה זה לבן מיד אלא הבדיל הנקודים והטלואים ולקחם מיעקב וכתנם ביד צניו, ואחר זמן כשראה שהיו צאנו אל יעקב מתעברות מהם וילדות כהם, אז הרמיקם מתנו דרך שלשת ימים. והגדתי כל זה מפני שכן האמנתי גם אני צמשך שנים רבות, ואולי עוד רבים יש צעולם שאינם מאמינים צפעולת הדמיון, והיה הפירוש הזה להם לכת רוח; ואני אחרי אשר קראתי קצת מעניני המאגניטיזמוס, וראיתי עדות אכאים כחמים מאומות שונות, אשכנזים צרפתים ואיטלקיים, חזרתי להאמין צצברים הרבה שהגידו לנו הקדמונים, ושהייתי מרחיק אפשרותם להיות סצנתם בלתי מוצנת לנו: (ב) והכשבים הפררד יעקב: הקצנים שטולדו עשה בהם הפרדה וחלוק, אותם שטולדו לצנים הכיים צעדרם, ואותם שטולדו עקדים ונקודים עשה אותם עדר לצדו, והולך אותו העדר העקוד לפני הלצן, והלצן ההולכות אחריהם צופות אליהם (רש"י) לאצופן שיארשם מראהם צדמינם ותלדנה כחומם. וישת לן עדרים לברו וגו': לא

עַל-צֵאן לָבֶן: (מ) וְהָיָה בְּכָל-יְחֵם הַצֵּאן
הַמְקֻשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמְקָלוֹת לְעֵינֵי
הַצֵּאן בְּרֹהֲטִים לְיַחְמָנָה בַּמְקָלוֹת: (מב)
וּבַהֲעֲטִיף הַצֵּאן לֹא יִשָּׂים וְהָיָה הָעֲטָפִים
לְלֶבֶן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב: (מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ
מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לוֹ צֵאן רַבּוֹת וְשִׁפְחוֹת
וַעֲבָדִים וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים:

הכית העקודים מעורבים עם הלכנים כדי שלא יהיו העקודים נאים על הלכנות.

לא

(א) וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבֶן לְאֹמֹר לָקַח
יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ
עָשָׂה אֶת כָּל-הַכָּבוֹד הַזֶּה: (ב) וַיֵּרָא יַעֲקֹב
אֶת-פְּנֵי לָבֶן וְהִנֵּה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם:
(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ
אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְוֹלְדֹתֶיךָ וְאָהִיָּה עִמָּךְ: (ד) וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְׂדֵּה אֶל-

(ב) והנה איננו: חזר ללבנו, לא לכפיו של לבנו, כי הפנים לשון רבים ולא ידעתי מה

pose insieme col bestiame di Lavàn. (41) Ora, ogni volta ch'entravano in calore le femmine che partorivano di primavera, Giacobbe metteva i bastoni nei canali, in faccia alle pecore, in guisa ch'entrassero in calore guardando i bastoni. (42) Nel parto poi autunnale non li poneva. Così i parti autunnali riuscivano di Lavàn, e quelli di primavera di Giacobbe. (43) Ed egli arricchì oltremodo, e possedette bestiame numeroso, e schiavi e schiave, e cammelli ed asini.

והלכנים על העקודות כי יותר קרוב הדבר שהיו יולדות עקודים כשהאז והאם שניהם עקודים (אח"ס), והנה העקודים שגולדו לו הועילו לו משני נדדים שהולידו זה מזה עקודים בזהים תמיד לכגד עיניהם, ועיניהם מסתכלות בהם תמיד. (מא) המקשרות: החזקות והבריאות שאזריהם קאורים היטב זה בזה, והן היולדות בלזבני, מקשר מושאל על החזק, וכן צערבני ליהמנה: כמו לִי־חַמֵּן, מקור עם כטי הנכסרות. (מב) ובהעשרה: כשהיו יולדות וולדות עטופים וחלשים, חלשן נכפס בהם תתעטף (תהלים ק"ו ה'), והם הטלדים בתשרי, והנה יעקב השתדל בתחבולת המקלות מפני שלבן כבר רמה אותו בלילה, והכריחו לעבוד עמו שבע שנים אחרות בלא שגר. ואיננו אין ספק כי היה לו בזה עזר אלהי.

XXXI

(1) Egli udì i discorsi dei figli di Lavàn, i quali dicevano: Giacobbe si tolse tutto quel ch'era di nostro padre, e da quel di nostro padre si è fatta tutta questa opulenza. (2) Giacobbe comprese eziandio dal volto di Lavàn, ch'egli non era verso di lui quello ch'egli era in addietro. (3) Ed il Signore disse a Giacobbe: Ritorna alla terra de' tuoi padri, ed al tuo parentado; ed io sarò teco. (4) Giacobbe quindi mandò a chiamare

ראו המחרגמים (אנקלוס וירושלמי) שחרגמו ליתכין; ורמ"בן חרגם כאן es, חזר לפנים, ובפסוק ה' חרגם er חזר ללבו, ומה"רשד חגב ריהטא לא דק וכתב והנה איננו מרובה, ומלת מרובה תפדק על יעקב (על דרך מרובה לקהל), לא על לבן. (ד) השדרה אל צאנו: עיין למטה י"ט, בר"ש שהיא הימה עקרת הבית, בדפוס בולגריא ברע"ת ושאר דפוסים

צֹאנֵנו׃ (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאָה אֲנֹכִי אֶת־פָּנָי
אָבִיכֶן כִּי־אֵינְנוּ אֵלָי כְּתַמְלֵל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֵהִי
אָכִי הִיָּה עִמָּדַי׃ (ו) וְאַתָּנָה יִדְעָתָן כִּי בְּכָל־
כַּחֲזִי עֲבַדְתִּי אֶת־אָבִיכֶן׃ (ז) וְאָבִיכֶן הִתֵּל בִּי
וְהַחֲלַף אֶת־מִשְׁכַּבְתִּי עֲשֵׂרֶת מַנִּים וְלֹא־נָתַנּוּ
אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עִמָּדַי׃ (ח) אִם־כֹּה יֹאמֶר נְקָדִים
יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל־הַצֹּאֵן נְקָדִים וְאִם־כֹּה
יֹאמֶר עֲקָדִים יְהִיָּה שְׂכָרְךָ וַיִּלְדּוּ כָל־הַצֹּאֵן
עֲקָדִים׃ (ט) וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אָבִיכֶם
וַיִּתֵּן־לָי׃ (י) וַיְהִי בַעַת יַחַם הַצֹּאֵן וְאִשָּׁא עֵינָי
וַאֲרָא בַּחֲלוּם וְהִנֵּה הָעֲתָדִים הָעֲלִים עַל־
הַצֹּאֵן עֲקָדִים נְקָדִים וּבְרָדִים׃ (יא) וַיֹּאמֶר אֵלָי
מִלֶּאךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוּם יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי׃

קדמונים עקר הבית, וכן ר"ש כ"י וכן נכון כי עקרת הבית ענינו עקרה. (ה) ואלהי אבי היה עמדי: כלו' אע"פ ש לא רימייתיו ולא עשקתי, רק אלהי חזי היה עמדי (רש"ם ומכר"ש), או לשון קבר הוא, ושיעורו, וכבר נקט להרע לי, ולא אלהי חזי היה עמדי, והוא מה שמפרש והולך ואזכין התל בי וכו' ולא כתבו אלהים להרע עמדי (דון ינחק). (ו) התל: לדעתי הוא הפעיל משרש תלל, וכמוהו ותוללינו שמהם (תהלים קל"ג), וזוה בתלמוד מוכא ואטלולא, וזוה ואיש ברעכו יהתלו (ירמיה ט' ד'), אם כהתל באנוש תהתלו בו (איוב י"ג ט') בדגש ה"מ, וכשאר ה"א שבכין באמצע סמלה כמו, אהדנו, יבושיע, יהודך (ע"ד ל' ארמית), וקרובה לזו דעת מהר"ש, שם

Rachele e Leà in campagna, dov' era il suo bestiame. (5) E disse loro: Io veggio dal volto di vostro padre, ch'egli non è verso di me come in addietro; eppure (non ho altra colpa, se non se che) il Dio di mio padre fu meco [mi protesse e mi arricchì]. (6) E voi sapete che con tutta la mia forza ho servito vostro padre. (7) Ma vostro padre s'è preso giuoco di me, e mi cangiò la mercede dieci volte; ma Iddio non gli permise di nuocermi. (8) S' egli diceva: «I punteggiati saranno la tua mercede» tutte le femmine partorivano punteggiati; e s'egli diceva: «I segnati ai piedi saranno la tua mercede» tutte le femmine partorivano segnati ai piedi. (9) Iddio (in somma) ha tolto il bestiame di vostro padre, e lo diede a me. (10) Quando gli animali entravano in calore, io, in sogno, alzati gli occhi, vidi che tutti i caproni che ammontavano le femmine erano segnati ai piedi, punteggiati e tempestati. (11) E un angelo di Dio mi disse in sogno: Giacobbe! Ed io dissi:

הוא עושה המלות האלה הפעיל, אלא שהוא אומר שהאורש תול והקדמונים וראז' וגעו' אחרו כי השרש התל, והוא נכין פעל, וזא הכח תמורת הדגש, וחלה אחת מבייעתם ויִהְיֶה־לָּהֶם אֲלֵיהֶוּ (מ"א י"ח כ"ו). עֲשֶׂר־תִּמְנִיִּים: עשרה מספר מיוחד נאמר להורות על מספר מרובה בלתי קבוצ, כמו ואפו עשר נשים לחמכס בתנור אחד (ויקרא כ"ו כ"ז), וכן שבעה. מִוִּנְיָם: ענינו לפי מקומו פעמים, והוא מענין מכין, כי המכין הוא הספת אחדים זה על זה, וכן פעמים הוא ל' הנאמר כשאדם חחר על מעשה מה לעשותו שנית ושלשית, והנה הוא מוסיף אחדים זה על זה כמו המוכה, וענין חלף עשכרתו הוא כי תחלה התנו בנייהם שיהיו כל הנולדים עקדים נקדים וטלואים וכל זה חוס נכשנים ליעקב, והנה נשנה השניה כבר היו ליעקב עדרים של עקדים נקדים וטלואים שהיו שלו, וכשראה לבן הנלחתו אחר לו מעתה רק הנולדים נקדים יהיו שלך, ואז היה יעקב נתון פני הלאן אל הנקדים לנדם והיה מפריד מהן שאר הזכרים, וכן ילדו כל הלאן נקדים, ובשנה השלישית אחר לו לבן מעתה רק הנולדים עקדים יהיו שלך, ויעקב עשה מעשה כנראשונה וילדו כל הלאן עקדים, וכן משנה לשנה היה לבן מחליף התנאי, אך לא היה מועיל כלום, כי לא היה יכול להסיר משם כל זה נקד וטלואו כאשר עשה בפעם הראשונה, כי כבר נולדו עדרים מהגוונים ההם, והם היו ליעקב לפי התנאי הראשון, ולא היה אומר לו לבנים או שחורים יהיה שכרך, כי הם הרת, וקל וחומר שינלית. (ט) ויצל: הפריש (קרוב לשרש חלל, מענין הלא אכלת לי ברכה), וכן כל לשון הללה הוא ענין הפרשה מן הרע (ר"ש למטה פסוק י"א). (י) והגה העתודים העולים על הצאן עקורים נקורים וברורים: פראה לו ה'

(יב) וַיֹּאמֶר שְׂאֵנָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעֵתִידִים
 הָעֹלָיִם עַל־הַצֹּאֵן עֶקְרִים נְקָדִים וּבְרָדִים כִּי
 רָאִיתִי אֵת כָּל־אִשֶּׁר לָבָן עֲשֵׂה לָךְ: (יג) אֲנֹכִי
 הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר
 נִבְרְתָה לִי שֵׁם נָדָר עֲתָה קוּם צֵא מִן
 הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אָרֶץ מוֹלְדְּתְךָ:
 (יד) וַתַּעַן רְחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרָנָה לוֹ הֲעוֹד לָנוּ
 חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ: (טו) הֲלוֹא נִכְרִית
 נַחֲשָׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכַרְנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכּוֹל אֶת־
 כֶּסֶפְנוּ: (טז) כִּי כָל־הָעֵשֶׂר אֲשֶׁר הֵצִיל אֱלֹהִים
 מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעֲתָה כָּל־אֲשֶׁר
 אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה: שִׁשִּׁי (יז) וַיִּקָּם יַעֲקֹב
 וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמָלִים: (יח)
 וַיָּנֶה אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־דְּרָכְשׁוֹ אֲשֶׁר
 רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אֲרָם
 לָבוֹא אֶל־יַצְחָק אָבִיו אֶרְצָה בְּנַעַן: (יט) וּלְבָן

מצלום כאלו כל הזכרים העולים על הנאן היו מהגוונים ההם כלומר כי נבשמת האל

(*) קמ"ז נז"ק

Eccomi. (12) Ed egli disse: Alza gli occhi, e vedi che tutti i caproni che ammontan le femmine sono segnati ai piedi, punteggiati e tempestati; poichè ho veduto come Lavàn ti tratta. (13) Io sono il Dio di Bet-El, dove ungesti una lapide, dove mi facesti un voto. Or via, esci di questo paese, e torna alla tua terra natia. (14) Rachele e Leà rispondendo gli dissero: Abbiam noi ancora (a sperare) qualche parte o retaggio nella casa [nelle sostanze] di nostro padre? (15) Non ci ha egli trattate da straniere, vendendoci, e mangiandoci il nostro denaro [la mercede a te dovuta per 14 anni di servitù]? (16) Sì, tutta la ricchezza che Dio tolse a nostro padre, nostra è e dei figli nostri. Or dunque fa quanto Iddio t' ha detto. (17) Giacobbe tostamente pose i suoi figli e le sue mogli sui cammelli. (18) E menò via tutto il suo bestiame, e tutti gli averi che aveva ammassati; le sostanze di sua proprietà che aveva ammassate in Paddàn-Aràם; per recarsi presso Isacco suo padre, nella terra di Cànaan. (19) Lavàn era andato a tosare

היה שהזכרים היו מולידים עקדים נקודים ונרחים כאלו הם ענחם היו עקדים נקודים ונרחים (רל"ג). (יב) כי ראיתי וגו': ועל כן אמרתי להיות בעזרך. (יג) אנכי וגו': כתב רמ"ב כי זה מלום אחר שגז' לו עתה סמוך לבריחתו (והוא מ"ג למעלה פסוק ג'), והמלום הקודם היה נזחת מהשנים הראשונות; ולי נראה כי הכל מלום אחד שגז' לו עתה מקרוב בזמן יחס הנאן נשכה היתה, ומה שהראה לו ה' במלום עכין העתודים העולים על הנאן אע"פ שהוא דבר שאינו נרדף לו עדה בלכתו משם, הכוונה לומר אחי האל שהייתי עמוך עד כה ועשייתו שילדו הנאן עקדים, אחי הוא האומר לך קום נא מן הארץ הזאת ואחי אהיה בעזרך. אנכי האל: המלאך מדבר בלשון שלחמו. האל ברת אל: עמו האל, אל בית אל (רא"ב) ולפיכך נא הפשטא על האל. (בז) ויאבל גם אבל את כספנו: את כספנו הוא הכסף שהיה לו לתת לך בשכר פעולתך (ר"ש), ואם היה כותן לך שכר בעבודתך היית מפרנס אותנו נו, והנה הוא כספנו (רש"ב). (מז) כי כל העושר: אינן כי זה כותן עמם, אלא לחזק, כמו שאמרת ויגל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי, כן הוא, וכל העשר אשר סגיל אלהים מאזינו לנו הוא ולנכינו ואינן לנו להמתין עד שיקחהו אבינו מידנו בתחולותיו, או ביד חזקה, על כן כל אשר אחר אלהים חלק עשה. (יד) ויברג את כל מקנהו: ואת לאן לכן הניח ביד עבדי לכן, כי אינן ספק שאם היה לכן מונא לאנו ביד יעקב לא היה חזק, גם יעקב לא היה אומר לו הכר לך מה עמדי וקח לך. (יח) לגוז את צאנו: שכתן ביד בני דרך שלשת ימים בינו ובינן יעקב (ר"ש)

הַלֵּךְ לַגּוֹז אֶת־צֹאֲנוֹ וַתִּגְנַב רַחֵל אֶת־הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: (א) וַיִּגְנַב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לֶבֶן
הָאֲרָמִי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:
(בא) וַיְבַרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקֶּם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנְּהַר וַיֵּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הַר הַגְּלָעָד: (בב) וַיִּגַּד
לְלֶבֶן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: (בג) וַיִּקַּח
אֶת־אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדֶּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת
יָמִים וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהַר הַגְּלָעָד: (כד) וַיָּבֹא
אֵלֵיהֶם אֶל־לֶבֶן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
לוֹ הַשְׁמַר לְךָ פֶּן־תִּדְבַר עִם־יַעֲקֹב מְטוֹב עַד־
רַע: (כה) וַיִּשְׁגַּ לֶבֶן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָּקַע אֶת־
אָזְנוֹ בְּהַר וּלְבָן תָּקַע אֶת־אָזְנוֹ בְּהַר
הַגְּלָעָד: (כו) וַיֹּאמֶר לֶבֶן לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ
וַתִּגְנַב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֹתַי בְּשִׁבּוֹת
חָרִב: (כז) לָמָּה נַחֲבֵאתָ לְבָרַח וַתִּגְנַב אֹתִי
וּלְא־הַגִּידָתָ לִּי וַאֲשַׁלַּחְךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂרִים

ועקב צמר לנרות בזמן שלא היה לבן בנימו, כי היו יעקב ולבן שכנים, ולפיכך קרא
לרחל וללאה השדה אל נאכו כשרעה לדבר עמהן בסתר. לגוזו את צאנו: היו עושים

il suo bestiame, e Rachele involò i Terafim di suo padre. (20) Giacobbe rubò [deluse] la mente dell'arameo Lavàn, non avendogli dichiarato che pensava d'andarsene. (21) Fuggì dunque, con quanto gli apparteneva, si alzò e passò il fiume, e si diresse verso il monte Galaad. (22) Fu narrato a Lavàn nel giorno terzo che Giacobbe era fuggito. (23) Prese seco i suoi congiunti, l'inseguì per un tratto di sette giornate di cammino, e lo raggiunse nel monte Galaad. (24) Iddio, venuto in sogno notturno all'arameo Lavàn, gli disse: Guardati di non parlare a Giacobbe nè in bene, nè in male. (25) Lavàn raggiunse Giacobbe. Giacobbe aveva fermata la sua tenda nel monte, e Lavàn fermò i suoi congiunti nel monte Galaad. (26) Lavàn disse a Giacobbe: Che mai facesti, deludendo la mia mente, e menando via le mie figlie quali prigioni di guerra? (27) Perchè ti ritirasti di soppiatto, ed ingannandomi? mentre se m'avessi comunicato (il tuo pensiero), t'avrei ac-

משה ושמה בשעת הגזירה (עין ש"א כ"ה) שהיא אל הרועים כמו הקזר לעובדי האדמה, ובעל החקקה היה עומד על המלאכה שלא יגנבו הפועלים מן הצמר. אמנם התרפים כל מהם כלים שהיו קוסמים בהם לדעת העתידות והנשטרות, והיו נקראים אלהים, לא שהיו עובדים אותם ממש, אלא שהיו חושבים שהאל או האלילים משפיעים על הכלים ההם ומודיעים הנשטרות על ידם (קרוי לעבין העגל שעשו ישראל, והעגלים שעשה ירבעם, ופבל מיכה), ורחל גנבתם כי האמינה בהם אע"פ שלא הייתה עובדת ע"ז, כי סוף סוף לא היו אלא כעין גורל, והיה אותו כלי מורכב מחלקים רבים, והיו השואלים מנענעים אותם בדרכים ידועים, ולפי מה שהיה יולא במקרה ע"י הנענעו ההוא היו אופטים כי האל השיב כך וכך, ואין זו ע"ז כי אם לפי מחשבת השואל אם הוא מאמין שהתשובה נחה לו מהאלילים ולא מאל ימיה. (ב) על בלי הגיד לו כי בורח הוא: לא הגיד לו מקודם שיש בדעתו לילך לו מניתו מהרה, כי הולך הוא הי"ל, אלא לפי שנאמת בורח היה מיראת הכזק, מפש הכתוב לשון בורח (כת"ה). (כא) את הברר: פרת. (כב) ררך שבעת ימים: דרך שהולכים אותו לפי המהלך הנימוני שנצעה ימים, ואין אנו יודעים בכמה ימים הלך יעקב אותו הדרך ובכמה ימים הלך לנן, רק ידענו שיעקב היה מתנהל לאטו לרגל המלאכה אשר לפניו, ולכן רדף אחריו עם אנשי חיל במרוצה והשיגו אע"פ שנסע ימים מה אחרי נכיעתו. (כג) ברר: הוא עלמו הר הגלעד; והנה יעקב שהיה הולך עם ילדיו וחקקהו היה נרדף לתקוע אהליו ולעמוד בדרך כל יום ויום, ואירע שיעקב כבר תקע את אהליו בהר הגלעד, ולפיכך גם לנן תקע והעמיד גם את אחיו. (כד) ותגוב אותו: גננת

בְּתֹף וּבְכִנּוּרִי; וְלֹא נִטְשֵׁתְנִי לְנִשְׁק לְבָנִי
 וְלִבְנֹתַי עִתָּהּ הַסְכַּלְתָּ עֵשָׂו; (כט) יֵשׁ-לְאֵל יָדֵי
 לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אֲמַשׁ
 אֲמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עַם-
 יַעֲקֹב מְטוֹב עַד-רָע; (ל) וְעִתָּהּ הֲלֹךְ הָלַכְתָּ
 בִּי-נִכְסֶיךָ נִכְסֵיפֶתָהּ לְבַיִת אָבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ
 אֶת-אֱלֹהֵי; (לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלֶבֶן בִּי
 יֵרְאֵתִי בִּי אֲמַרְתִּי פֶן-תִּגְזַל אֶת-בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי;
 (לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִיָּה נָגֵד
 אַחֵינוּ הַכֹּרֶלְךָ מֶה עֲמָדִי וְקַח-לְךָ וְלֹא-יָדַע
 יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גִּנְּבָתָם; (לג) וַיָּבֵא לְבָן בְּאֵהָל-
 יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לֵאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת
 וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לֵאָה וַיָּבֵא בְּאֵהָל
 רָחֵל; (לד) וְרָחֵל לָקְחָה אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמַם
 בְּכֹר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לְבָן אֶת-

את דעתו ("שי וראו' וגעו"); ולדעת רמ"בן הכוונה על גניבת התרפים, אך לא
 מלאכה פעל גנב נקשר ביום הפעול עם מי שגונבים את אשר לו, אלא עם הדבר
 הנגנב (או האיש הנגנב כמו וגונב איש ומכרו). ולהיות כי לב האיש ודעתו הוא עקר
 האדם יאמר ומגנבו אותי במקום ומגנבו את לבני. (כט) יש לאל ידי: אל לשון

compagnato con festa, con canti, col timpano e coll'arpa. (28) E non mi lasciasti baciare i miei figli e le mie figlie. Questa volta hai agito stoltamente. (29) Avrei il potere di farvi del male; ma il Dio di vostro padre mi disse jersera: Guardati di non parlare a Giacobbe nè in bene nè in male. (30) Or via, (ammetto che) te ne sii andato, perchè sentivi desiderio della casa paterna. Perchè rubasti i miei dèi? (31) Giacobbe rispondendo disse a Lavàn: (Mi ritirai di soppiatto,) perchè temei, pensando non tu forse mi rapissi le tue figlie. (32) Chiunque poi, presso del quale troverai i tuoi dèi, non vivrà. Alla presenza dei nostri congiunti riconosci se v'ha qualche cosa del tuo presso di me e te la prendi — Giacobbe non sapeva che Rachele gli avea rubati. (33) Lavàn entrò nella tenda di Giacobbe, nella tenda di Leà, e nella tenda delle due serve, e non trovò; ed uscito della tenda di Leà, entrò in quella di Rachele. (34) Rachele però avea presi i Terafim, e postili nella sella del cammello, vi si era seduta sopra. Lavàn frugò tutta la tenda, e

כח; והמליטה דוגמא כל ראש למלי (ישעיה א' ו'). הן אחת כי מלת יש רוב שמועה להורות על מציאות הדבר כמו יש ה' במקום הזה, יש לי תקווה; ולא על מקרי, כי לא יאמר פלוני יש גדול למר פלוני הוא גדול, וא"כ לא טוכל למר ידי יש לאל לוי ידי הוא זכה, היא בעלת כח; אך כראה כי מלת יש בזה לפעמים קודם שם דבר, אע"פ שאיכנה גריבה, כמו לו יש נפשכם תחת נפשי, שהיה די שיאמר לו נפשכם, וכן כאן יש לאל ידי במקום לאל ידי. (לא) פן תגזול את בנותיך מעמי: את לאני הי"ל, כי לכך ברה יעקב ולא הגיד ללנן שהוא רונה לשוב לבית אביו, כי אחר ששמע את דברי בני לנן שהיו אומרים לקח יעקב את כל אשר לאניו, משש שאל אם יראה שהוא הולך לא יניחהו ליקח עמו את ממונו, אך יגזול ממנו הכל או מקלפת; ודרך כבוד אחר. פן תגזול את בנותיך מעמי שלא לעשותו גזלן, וכאלו לא היה ירא שיקח את ממונו, אלא שיקח את בנותיו מרוב אהבתו אותן. (לב) עם אשר תמצא: שיעורו: (האיש) אשר תמצא עמו, וכן בשבט יכה (ישעיה ל' ל"א) וכן לאשר רמלת כחלת עיניך (יחזק' כ"ג מ') שיעורו אשר להם. לא ידעה: כי אני אהרנבו (רש"י) ורא"ב. (לג) באהל יעקב: כמשמעו, אהל המיוחד לו (רש"י) ורא"ב. ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות: קודם בדיקת אהל האמהות בדיק אהל רחל בנחתו מאלה לאה, אלא שלא הזכיר אהל רחל בתחלה, מפני שהיה צריך להאריך בספור בדיקת האהל ההוא והניחו לנסוף (רש"י) ורא"ב. (לד) ורחל לקדה:

כֹּל־הָאֱהָל וְלֹא מִצָּא: (לח) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ
 אֶל־יַחַד בְּעֵינַי אֲדַנִּי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם
 מִפְּנֵיהָ כִּי־דָרַךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מִצָּא
 אֶת־הַתְּרָפִים: (לו) וַיַּחַד לִיעֲקֹב וַיִּרֶב בְּלָבָן
 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פָּשַׁעִי מַה חָטָאתִי
 כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי: (לז) כִּי־מִשְׁשַׁתָּ אֶת־כָּל־כְּלֵי
 מַה־מִּצָּאתָ מִכָּל כְּלֵי־בֵיתְךָ שֵׁים כֹּה נִגְדַר אֲחִי
 וְאַחֶיךָ וַיּוֹבִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: (לח) זֶה עָשִׂירִים שָׁנָה
 אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעֹזֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וַאֲיֵלִי
 צִאֲנֶךָ לֹא אֶכְלָתִי: (לט) טְרַפָּה לֹא־הִבַּאתִי
 אֵלֶיךָ אָנֹכִי אַחַטָּנָה מִיָּדִי תִבְקֶשְׁנָה גִבְתִּי

יקודם לכן על דרך והאדם ידע. בבר הגמל: בלי ערבי בקרא כור כלי מושג שנותנים
 על הגמל, והוא מוכסה ויושנות בו הנשים כמו צנית (ראו) (לח) כי דרך נשים
 ללי: וראשי כבד עלי; וע"י התחנולה הזאת הרחיקתו מעליה שלא יגש אליה לחפש,
 שלא לקרוב אל אשה נדה, כי גם מושגה עמא. (לו) ויחר ליעקב: מרה לו על
 שאמר לו למה נגבת את אלהי ועבר ברומו עד שהשלים הפגוש, וכשחפש ולא מצא אז
 רב עמו על שחדד אוחיו שנגב לו. מה פשעי מה חטאתי: מה נגבתי לשעבר שצנעורו
 חשדת אותי ורדפת אחרי כעל נגב. דלקת: רדיפה על ההרים, כמו על ההרים דלקונו
 (איכה ד' י"ט) וקרוב לו שרש דלג (מדלג על ההרים) כלם עיני עלייה, וזוה הדלקת
 הכר כטעם והעלה את כרותיה. (לז) שים בה: מה שמנחת מכל כלי ביתך שים
 כה נגד אחי ואחיק (דון יצחק, קלעבר' וראו', וכן דעת נה"ט). ויוביחו בין שנינו:
 ישפטו הם מי משיכנו הוא הפושע והנגב, אם אני (שדלקת אחרי כאלו הייתי מוחזק
 לנגב), אז אחת (שהחלפת את משכרתי עשרת מונים). (לח) לא שכלו: לא עשיתי

non trovò. (35) Ed ella disse a suo 'padre: Non ti dispaccia, mio signore; perocchè non posso alzarmi innanzi a te, mentre ho la consuetudine delle donne. Così egli investigò, ma non trovò i Terafim. (36) Giacobbe dispiacente, contrastò con Lavàn. Incominciò Giacobbe e disse a Lavàn: Qual colpa commisi, qual mancamento, per cui m'inseguisti? (37) Dopo che hai tastato tutti i miei arnesi, che cosa hai trovato di tutti gli arnesi di casa tua? Ponila lì in faccia ai miei ed ai tuoi congiunti, e decidano tra noi due. (38) Son già vent'anni ch'io sono presso di te: delle tue pecore e delle tue capre non solevano morire i parti, nè io mangiava i montoni del tuo bestiame. (39) Io non ti recava [a mia giustificazione] gli (avanzi degli) animali rapiti [dalle fiere]: io te n'indennizzava, tu gli esigevi

כדרך ששומרי הלאון עושים, שאוכלים או מוכרים הוולדות ואחרים שמתו; שבל: כשהוא פעל עומד משמש בזכין הקל על מיתת בן אחד או שנים פעם אחת בלבד (כאשר שכלתי שכלתי, למה אשכל גם שניכם יום אחד), וַיִּבְרָא (תפלט פרתו ולא תשכל, וכן כאן) כאחר על ארדת הבנים פעם אחר פעם בזמנים שונים. (למ) אֲחֻצְתָּהּ: כמו אֲחֻצְתָּהּ לשון חטוי וכפרת כשע, אזי הייתי נושא העון, אם נטרפה. לא הבאתי אֲלֵיךְ: כמעט יביאהו עד (שמות כ"ב י"ג), וכמו ששומרי הלאון עושים, שמביאים לבעל העדר שתי כרעים או גדל און לראיה שנטרפה, ואז פטורים מלגלם ואזי לא הייתי יכול לעשות כן, כי על כל פנים מידי תבקשה בין שנכבדה ביום, בין שנכבדה בלילה. גְּנוּבֹתַי: כמו גְּנוּבָה, וה"יוד יתרה, כמו מלאתי משפט (ישעיה א' כ"ד), רבתי עם (איכה א' א'). ואנקלום לא תרגם אנכי אחטנה כמשמעו, רק פירש: מה שהיה חסר מן המנין מידי תבקשה, ובמקום גְּנוּבֹתַי יום וגו' אחר שמרתי ביום ושמרתי בלילה; וכ"ל כי שמע את ההמון מקשים ב"ד שנים הראשונות מהיכן היה לו לגלם, והלא לא היה לו כלום; ואע"פ שאפשר להשיב שהיה מועט במאכלו ובמלבושו, מ"מ אנקלום השמיע עלמו מן הקושיא ופירש שמתק שהיה לבן מבקש הטרפה מיעקב והיה גוער בו בחמה, ויעקב לא היה לו לגלם היה מוכרח לשמור ביום ובלילה, וענין זה אמנם הוא ככלל בדברי הפסוק הבא אחריו. גם כ"ל כי להיות מלת גְּנוּבֹתַי בחובה בלא וי"ו, יתכן שהיה אנקלום קורא (ואולי כך היא הקריאה הנכונה) גְּנֻבְתֵי יום וּגְנֻבְתֵי לילה, והכוונה אזי הייתי משלם הטרפה מידי תבקשה, והיה הענין כאילו אזי הוא הנובד בין אם כארדה ביום בין אם כארדה בלילה. ואנקלום לא רצה להשמיע אל העם המלילה הזאת שלא היו מבינים אותה, ותרגם לפי הענין שמרתי ביום ושמרתי בלילה כי מאחר שהיה מעלה עליו לבן כאילו הוא גב, הוֹרֵךְ יעקב לשמור יפה בין ביום

יוֹם וּגְנַבְתִּי לַיְלָה: (מ) הֵייתִי בַיּוֹם אֹכְלֵנִי חֶרֶב
 וַקָּרַח בַּלַּיְלָה וַתֵּדַר שְׁנַתִּי מֵעֵינַי: (מא) זֶה-לִּי
 עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּכִיתָךְ עַבְדְּתִיךְ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה
 שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְנִתְךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶף
 אֶת-מִשְׁכַּבְּתִי עֲשָׂרַת מָנִים: (מב) לוֹלֵי אֱלֹהֵי
 אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחַד יִצְחָק הִיָּה לִי כִי
 עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת-עֲנָנִי וְאֶת-יְגִיעַ כַּפִּי
 רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמְשִׁי: שביע (מג) וַיַּעַן לְבָן
 וַיֹּאמֶר אֶל-יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי
 וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לִי הוּא
 וְלִבְנֹתַי מִה-אֶעֱשֶׂה לְאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן
 אֲשֶׁר יִלְדוּ: (מד) וְעָתָה לָכֵה נִכְרְתָה בְרִית

בין בלילה, ואיכנו רחוק מקריאת נבתי איכה אלא תקנת סופרים, שהכחמים הראשונים
 התקינו שיהיה הקריאה כך, כדי להחזיק המליצה המוזהב נבתי יום וגנבתי לילה.
 ומה שכתוב בר"ש כפרדת נ"ל כפקדת. (מ) הייתי ביום וגו': הכוונה שמרתי ביום
 ושמרתי בלילה והזכיר זה מן הלד שהשמירה כבדה יותר, לפיכך הזכיר שמירת היום
 בקיץ שאז היום ארוך והמוס קשה, והזכיר שמירת הלילה בסתו שאז הלילה ארוך והקור
 קשה (יא"א). וַתֵּדַר: קל מן כדד, כמו כדדש שנת המלך, ועינינו כסיעה, כמו הכה
 ארמיק כדה, כלי' כל כך הייתי דואג לשמירת הצאן שלא הייתי יכול לישון. (מא)
 זה לי עשרים שנה בבריתך: ולמעלה אחר בלא מלת לי, זה עשרים שנה אכתי
 עמך. הזכיר הענין בשתי צדדיה בנתיבות לכן ובנתיבות יעקב. בנתיבות לכן אחר זה

da me: rubati fossero di giorno, o rubati di notte. (40) Io stava di giorno a consumarmi al gran caldo, ed al gelo durante la notte; ed il sonno fuggiva dai miei occhi. (41) Ho scorsi vent'anni in casa tua: t'ho servito quattordici anni per le due tue figlie, e sei anni pel tuo bestiame; e tu mi cangiasti la mercede [i patti] dieci volte. (42) Ove stato non fosse il mio Dio paterno, il Dio (cioè) d'Abramo, e quegli che Isacco adora, che fu con me, a quest'ora m'avresti licenziato a mani vuote. Iddio vide la mia miseria, e le sostenute fatiche, e pronunciò sentenza jersera. (43) Lavàn rispondendo disse a Giacobbe: Le donne sono mie figliuole, i figli sono miei figli, il bestiame è il mio bestiame, e quanto tu vedi è mio [di mia provenienza]. Ora come potrei io nuocere a queste, alle mie figliuole, o ai figli da esse partoriti? (44) Or dunque, vieni e

עשרים שנה אנכי עמך רחלך ועזק לא שכלו וכו'. כלו' אחת לא הגיעך מלך שום נזק אלא כל הטוב. ואח"כ הפך הדברים וספרם בנתיבת עלמו, זה לי עשרים שנה בניית עבדתך י"ד שנה בשתי בנותיך ואש שנים בלאך ותחלף את משכתי עשרת חושים, ולאלה אלהי אבני עזרני עתה ריקס שלחתי, והנה אני לא הגיעני מלך רק רע כל היום. (מב) לול' וגו', דורה ליי... כי עתה ריקס שלחתי: ע"י שהיית מחלף את משכתי, אך אלהי אבני עזרני, ואם כה יאמר נקדים יהיה שרך, וילדו כל הנאן נקדים, ואחמס ריקס שלחתי דרך גחמה הוא, והכוונה במעט ממון; או לולי אלהי אבני היה לי שהללית ביי לברוח בלי ידעתך, הנה אז אם הייתי אומר לך לשון אל ארני היית משלחתי ריקס, כי היית מעבד אלהך כל אשר לי; והואיל וראה אלהים את עניי ואת יגיע כפי שכל מה שקניתי לא קניתי אלא ברוב עמל ועבודת פרך, ממל עלי, ויובח אמש, גם אחר שרפפת אחרי מנעך מהרע לי; ויובח אמש: החלטת המשפט באמרו לך השמר לך פן תדנר עם יעקב מטוב עד רע. (מג) הבנות בנותי וגו': אחת אומר כי יראת פן אגזול את בנותי מעמך, ואני אומר לך כי לא לבד הנשים האלה הן בנותי ושלי הן כי גם הנשים שלי הם, וגם הנאן לי הם, וכל אשר לך לי הוא, ויכול הייתי לקחת הכל מידך, אבל איך אעשה רעה לאלה שהן בנותי או לנתיבן להפרידן מבעלן ומאביהן? לכן לכה ובכרתה ברית אבני ואתה. והנה תשובה זו איננה אלא טענת שוא כי הכל יודעים שאע"פ שהננות היו בנותיו הנה אחר שנישאו לאיש לא היה צדו לקחתם חומו, וכן הנאן אע"פ שמתלה היה הכל שלו, הנה מה שקנה יעקב בשכר עבודתו על פי התנאי שהתכו בנייהם שלו היה, ולא היה ללנן שום זכות בהן. (מד) ודורה לעד: לדעת ר"י והיה האל לעד, ולדעת אחרים והיה הנתיב, אלא

אָנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ: (מח) וַיִּקַּח
 יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצִּבְּהָ: (מט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
 לְאָחָיו לְקַטְוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּגֹל
 וַיֹּאכְלוּ שֵׁם עַל־הַגֹּל: (מ) וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יֶגֶר
 שֶׁהָרוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַלְעָד: (מא) וַיֹּאמֶר
 לָבָן הַגֹּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן
 קָרָא־שְׁמוֹ גַלְעָד: (מב) וְהַמְצַפָּה אֲשֶׁר אָמַר
 יִצְחָק יְהוּהָ בֵּינִי וּבֵינְךָ כִּי נִסְתַּר אִישׁ מֵרְעֵהוּ:
 (ג) אִם־תֵּעָנֶה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־
 בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי
 וּבֵינְךָ: (גא) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגֹּל הַזֶּה

שברית הוא ל' נקבה; ויש לתרץ והיה אות הברית, האות אשר נעמיד לבריתנו, כמו
 שהיה דרכם לעשות אות וסימן קיים לברית שהיו כורתים (מזה"ר ר' אח"ס), והכוונה
 כמו שכתב רמ"בן בכרות ברית בדבר קיים שיהיה לעד בינותינו, על כן הרים יעקב
 אבן, והנה האל לבדו הוא העד באמת, והוא הרואה והוא הדיין אשר יענוש העובר
 על הברית, וכמו שאומר אח"כ ילף ה' ביני וביניך, אלהים עד ביני וביניך אלהי אברהם
 ואלהי נחור ישפטו בינינו; ואחנס האבן והגל שהקימו היה לסימן להם שיזכיר להם
 את בריתם, וכך היה מנהגם להעמיד להם סימנים העומדים לדורות, כמו ציהושע
 הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה (יהושע כ"ד כ"ז). (מו) ויאמר יעקב לאדויו:
 לאחיו של לבן, כמו ויאמר פרעה אל אחיו אחיו של יוסף (רמ"בן) ועיין למטה כ"א
 וכ"ד. ואולי היה מדרך העברים להקים מזבחה (כמו שראינו למעלה כ"ח י"ח, וכמו
 שחזינו ציהושע כ"ד), והיה מדרך הארמיים להקים גל, ולפי' יעקב הקים המזבחה ואמר
 לאחי לבן שיעשו גל, ולכן אע"פ שהזכיר כמה פעמים הגל והמזבחה הנה כשהגיע

stringiamo alleanza io e tu, e (Iddio) sia testimonio fra me e te. (45) Giacobbe prese una pietra, e l'eresse (a guisa di) monumento. (46) Giacobbe disse ai congiunti di lui [di Lavàn]: Raccogliete pietre — Essi presero delle pietre, e ne fecero un mucchio. Indi [amendue le parti] mangiarono ivi presso a quel mucchio. (47) Lavàn gli pose nome Jegàr-sahaduthà, e Giacobbe lo denominò Gal-Ed [nomi, l'uno arameo, l'altro ebraico, significante il primo Mucchio di testimonianza, ed il secondo Mucchio testimonio] (48) Lavàn disse: Questo mucchio divenga oggi testimonio tra me e te. Perciò fu denominato Gal-Ed. (49) Ed anche Misspà, perciocchè disse: Il Signore osservi quel che passerà fra me e te, quando non saremo visibili l'uno all'altro. (50) Se tu maltratterai le mie figlie, o se prenderai mogli oltre alle mie figlie... Non havvi alcuno presso di noi. Vedi, Iddio è testimonio fra me e te. (51) Lavàn soggiunse

לעקר שנתתו לא הזכיר אלא גל אם אני לא אעבור אלקי אה הגל הזה (אח"מ).
 ואולי הארמיים היו נוהגים להקים גל של אנשים הרבה, סימן לאלהות הרבה שהיו
 עובדים, והעברים התרחקו ממנהגם והקימו מצבה שהיא אבן אחת, סימן לאל ייחד
 שהיו עובדים. ויאבלו שם על הגל: אהל הגל. (מרח) על כן קרא שמו גלעד:
 הגל ענמו נקרא גלעד, ולדעת דון יצחק ואחרים הכוונה שלכך נקרא שם המקום
 גלעד, וכ"ל כי זה כרמו כאן, אבל איכנו משמעות המקרא, ולכך נקדו גלעד ולא גלעד.
 (מט) והמצפה: הגל ענמו נקרא ג"כ בשם המצפה, על שם שאמר לכן יקף ה'
 תו' (ר' יוסף בכור שור, וכן מתורגם בתרגום ירושלמי). יצף: הרואה ואינו נראה
 נקרא נופה. והנה כאן כרמו למה נקרא ההר ההוא הר הגלעד, ובו עיר שנקראת
 מצפה או מצפה גלעד (שופטים י"א כ"ט) ומה שכתב למעלה ודבק אותו בהר הגלעד,
 מזה כתב כן על שם מה שהיה שמו בימיו. (ג) אין ארש עמנו: אין איש זר עתה
 עמנו (אלא יהיה משועבד תחת ידנו) שישמע שבעתנו, ויכול להיות זיכנו עד להזכירנו
 שבעתנו ולהזכירנו מעבור עליה, אמנם ראה אלהים עד, מן יקף ה' עד על בנותי
 הוא לשון שבעה, כלו' ירא ה' ושפוט אם תעשה כך וכך. ומלת יעד נגזרת משרש
 עבד שענינו בל' סורי זכר, והעיד כמו הזכיר, ולפיכך ענינו הזהרה (עיין בה"ע תק"פו
 עמוד 194), וכן memine מן memini, ואולי עד ושהד מגזרה אחת, כי השרש הדי,
 אלה הוסיפו ע"ן, ואלה הוסיפו ש"ן. (נא) אשר ירדתי: ענין תקיעה בארץ או
 בגוף אחר, כמו או מי ירה אבן פנתה (איוב ל"ח ו'), וכן יורה המגיס הוא מחכוין

והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:
 (בב) עד הגל הזה וערה המצבה אם אני לא-
 אעבור אליך את הגל הזה ואם אתה לא-
 תעבור אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת
 לרעה: (גג) אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו
 בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד
 אביו יצחק: (גד) ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא
 לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם וילינו
 בהר: מספר

לקבעם בגוף אחר, וכן ירה בים טבע ותקע אבל לשון הורה נגזר מן הראה כדברי ר' שלמה לעוויוואהן בבית האוסף. והנה מלת יריתי לפי מה שפירשתי היא מחישבת יותר על המזנה מעל הגל אלא שהזכיר הפועל השיך אל השם הזכר באחרונה; ואע"פי שיעקב הוא שהקים המזנה ולא לבן, וגם הגל הקיווהו אחי לבן ולא הוא עצמו, אמר לבן אשר יריתי, כי הוא שאמר לברות הנרית, ורק מהדברו התעורר יעקב

לב

(א) וישלם לבן בכקר וינשק לבניו ולבנותיו
 ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו: (ב)

(ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים: כדרך שנהליכחו לפזן ארס הראה לו ה' הכלם והמלאכים כדי לחק את לבו, כן עתה בשונו אל ארץ מולדתו הראה לו מלאכים,

(*) חול

a Giacobbe: Ecco questo mucchio ed ecco questa lapide, ch'io stabilisco fra me e te. (52) Sia testimonio questo mucchio, e testimone questa lapide, se io — ciocchè non sia — passerò verso di te questo mucchio, e se tu — ciocchè non sia — oltrepasserai verso di me questo mucchio e questa lapide per male. (53) Il Dio d'Abramo e gli Dei di Nahhòr giudicheranno tra noi — Il Dio cioè del rispettivo progenitore. E Giacobbe giurò per Quello che Isacco suo padre adorava. (54) Giacobbe scannò degli animali sul monte, ed invitò i congiunti di lui [di Lavàn] a cibarsi. Si cibarono, e pernottarono nel monte.

להרים המזנה ולומר לאחיו לקטו אנכים (אח"ם), או אשר יריתי עבר במקום צינכין, ושעמו הכה הגל הזה והכה המזנה שאני מניב ומעמיד לעד ציני וצינך, ואין הכוונה על פעולה מעשית כלל, אלא על המחשבה והרצון, אני רוצה שיעמוד הגל הזה והמזנה הזאת לעדים צינכין. והנה אחר זמן נקרא ההר הוא גלעד על שם גלעד וכנחתה שם עיר ונקראה מנפה (יהושע י"א ג' ו"ח, ו"ג כ"ו) ומנפה אחרת היתה לבינימין (שופטים כ' א', כ"א א'). (גב) עוד רגל הוזה: הגל והמזנה יהיו עדים וחוכמים אוחתו שנתענתה, שם נעבור דרך כאן להרע איש לאחיו, כשנראה אותם כזכור שנתענתו. אם אני לא אעבור: אם אני אעבור הי"לל, ואמר לא אעבור, כמו שאחזרים על כל דבר שלא תבא. ובעלי הנקד שנקדו אחי ולא אחי, כראה שרצו לישב חלת לא באופן אחר, ותהיה הכוונה in quanto a me כלומר אם נמה שנוגע לי, יהיה עד שלא אעבור, ואם נמה שנוגע לך, יהיה עד שלא תעבור. (גג) אלהי אברים: דברי משה כל אחד כשנע באלהי אחיו (רמב"ן). (גד) ויזבח וגו': שחט בהמות לבעודה, והיה דרכם לאכול יחד כשהיו כורתים ברית. עיין למעלה כ"ו ל'. ויקרא לארדו: של לנן, כי לא יתכן לומר על בניו כשיו ועבדיו שקרא אותם אל המשתה, כי כל אדם אוכל עם בני ביתו, והקריאה (invito) אינה אלא לזרים, ולפיכך ג"כ לא הזכיר שקרא לנן, כי גם הוא כאחד מבני ביתו.

XXXII

(1) Lavàn alzatosi alla dimane, baciò i suoi figli [nipoti] e le sue figlie, e li benedisse; indi Lavàn, partitosi fece ritorno al suo paese. (2) Giacobbe poi seguì il suo viaggio, ed in-

כדי שיחזק לבו ולא יירא מאחיו. והנה ה' עשה לו שידמה לעיניו כאלו פתאום הוא

וַיַּעֲקֹב הֵלֶךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ-בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים:
 (א) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כִּי אִשְׁרַי רָאִים מַחֲנֵה אֱלֹהִים
 זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵי: פ פ פ

רואה מחנה אנשים הנאים לקראתו, ואז אומר מחנה אלהים זה. (ג) מחננים: לשון שנים, אך אין לנקש הוראה וטעם לזה, כי אין מקפידים בשמות.

contrò angeli di Dio. (3) Giacobbe disse poichè li vide: Quest'è una schiera divina. Quindi denominò quel luogo Mahhannaim.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>